

Чорноморський національний університет імені Петра могили
Навчально-науковий інститут публічного управління та адміністрування
Кафедра публічного управління та адміністрування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри публічного управління
та адміністрування
_____ Олександр ЄВТУШЕНКО
“ _____ ” _____ 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: **«РЕСУРСИ, МЕХАНІЗМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ»**

Керівник: кандидат наук з державного
управління, доцент
Акімова Тетяна Юріївна
(вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Рецензент: кандидат наук з державного
управління, доцент
Шульга Анастасія Алімівна
(посада, вчене звання, науковий ступінь, П.І.Б.)

Виконав: студент VI курсу групи 635 м
Гончарук Андрій Артемович
(П.І.Б.)

Спеціальності: 281 «Публічне управління та
адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

ОПП: «Публічне управління та
адміністрування»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	7
1.1. Теоретичні основи публічної політики: поняття та зміст	7
1.2. Ресурси та механізми публічної політики як необхідна передумова її реалізації.....	19
1.3. Структура інструментів публічної політики.....	25
РОЗДІЛ 2. ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	32
2.1. Особливості реалізації публічної політики в Україні: стан ресурсів	32
2.2. Зарубіжний досвід реалізації механізмів публічної політики.....	45
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	57
3.1. Основні проблеми ефективного використання ресурсів, інструментів та механізмів реалізації публічної політики (на прикладі діяльності уряду під час кризи).....	57
3.2. Специфіка та перспективи розвитку вітчизняної моделі реалізації публічної політики.....	68
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Публічна політика відіграє вирішальну роль як для суспільства, так і для держави в цілому. Її можна розглядати в якості інструмента, за допомогою якого уряд має можливість втручатися в хід суспільних справ, щоб вирішувати проблеми, задовольняти потреби та досягати спільних цілей. Зазвичай публічна політика є спрямованою на виявлення та вирішення суспільних проблем, таких як бідність та соціальна незахищеність, суспільна нерівність, злочинність, охорона навколишнього середовища. Її характеризує об'єднання ресурсів та зусиль різних зацікавлених сторін для досягнення спільного блага. Також важливо зазначити, що ефективна публічна політика сприяє стабільності в суспільстві та зменшує соціальну напруженість. Вона створює сприятливі умови для розвитку бізнесу та залучення інвестицій. Така політика здатна визначити напрямок розвитку країни та об'єднати зусилля громадян для досягнення спільних цілей, що може призводити до економічного зростання, соціального прогресу та загального зміцнення демократії.

Важливість публічної політики полягає у відповідності принципам верховенства права, поваги до прав та свобод людини. Вона має захищати меншини та забезпечувати рівність перед законом для всіх. Цікавим аспектом є стимулювання співпраці між різними рівнями влади, громадським та приватним секторами. Це забезпечує прозорість та підзвітність у прийнятті рішень.

Попри такі її характеристики і важливі моменти, публічна політика все ще не є бездоганною. Її розробка та впровадження можуть супроводжуватися труднощами та різними конфліктними ситуаціями. Однак, незважаючи на це, публічна політика залишається необхідним інструментом, за допомогою якого держава може впливати на життя людей та сприяти розвитку суспільства. Як було зазначено вище, ця політика відіграє важливу роль у багатьох аспектах суспільного життя. Вона може використовуватися для вирішення широкого кола проблем, з якими стикається суспільство, таких як, наприклад, бідність, нерівність, злочинність, проблеми, пов'язані з охороною навколишнього

середовища та охороною здоров'я. Це може допомогти в забезпеченні того, щоб всі члени суспільства мали можливість жити щасливим та продуктивним життям, що своєю чергою матиме довгостроковий позитивний вплив і на розвиток держави. Реалізувати вказане є можливим виключно за наявності та ефективного використання відповідних ресурсів, механізмів та інструментів публічної політики. Вказані засоби на сьогодні все ще потребують ґрунтовного вивчення, що наголошує на актуальності обраної нами теми.

Теоретичну базу дослідження склали роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячені проблемам публічної політики. Вітчизняні дослідження публічної політики представлені роботами Телешуна Сергія Олександровича та інших. Питанням дослідження ресурсів та інструментів публічної політики стали роботи Ситник Світлани Володимирівни та інших. Особливу увагу порівняльному аналізу механізмів та інструментів публічної політики приділено в роботах Павлюк Наталії Вікторівни та інших.

Нормативна база дослідження представлена нормами Конституції й законів України, міжнародно-правовими нормативно-правовими актами, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та відомчими нормативними актами, що регламентують питання функціонування та реалізації публічної політики.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали регламентації процесів практичної реалізації публічної політики, котрі мають показовий досвід.

Об'єктом дослідження – є публічна політика.

Предметом дослідження – є ресурси, інструменти та механізми публічної політики як необхідна передумова її ефективної реалізації.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, аналізі та узагальненні ресурсів, механізмів і інструментів реалізації публічної політики, а також у визначенні шляхів підвищення її ефективності на основі вітчизняного та міжнародного досвіду.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- охарактеризувати поняття та зміст публічної політики;
- проаналізувати наявний вітчизняний та зарубіжний досвід реалізації публічної політики;
- оцінити основні проблеми ефективного використання ресурсів, інструментів та механізмів реалізації публічної політики;
- проаналізувати можливі шляхи підвищення рівня ефективності реалізації публічної політики.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувалася ціла низка загальнотеоретичних та спеціально-наукових методів, а саме: метод теоретичного аналізу спеціальної літератури, аналітичний метод, аналіз статистичних показників та даних, а також науковий метод. Теоретичні аспекти дослідження здійснювалися за допомогою діалектичного методу. Системний аналіз використовувався для аналізу основних характеристик інструментів та засобів публічної політики. Також було використано порівняльний аналіз, аналіз та узагальнення наукової літератури та науково-правових документів, порівняльно-історичний метод, що дозволяє виявити зміни, які відбулися в публічній політиці та можливостях її реалізації на сучасному етапі історії.

- Наукова новизна** одержаних результатів дослідження полягає в тому, що
- *уточнено* понятійно-категоріальний апарат: запропоновано поняття «ресурси публічної політики» як комплексного набору матеріальних, фінансових, людських, інформаційних і організаційних засобів, спрямованих на досягнення стратегічних і тактичних цілей у сфері публічного управління;
 - *уточнено* та розширено класифікацію механізмів реалізації публічної політики, що враховує новітні виклики глобалізації та цифровізації;
 - *виявлено* взаємозалежність між доступністю ресурсів та ефективністю застосування механізмів реалізації публічної політики.
 - *проаналізовано* кращі практики застосування механізмів і інструментів реалізації публічної політики із пропозиціями щодо їх адаптації до національних умов.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використати результати проведеного аналізу у розвитку різноманітних програм, спрямованих на ефективну реалізацію публічної політики, розвитку вітчизняної публічної політики в різних сферах життєдіяльності.

Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при підготовці курсів та спецкурсів з проблем місцевого самоврядування та публічного управління в Україні, зокрема, при підготовці курсів «Публічна політика тарядування», «Публічне управління» тощо.

Структура дослідження. Специфіка теми, сформульовані мета і завдання визначили послідовність викладення матеріалу і структуру роботи. Робота загальним обсягом 89 сторінок, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Теоретичні основи публічної політики: поняття та зміст

Публічною політикою можна назвати сукупність цілеспрямованих дій та заходів державних органів, спрямованих на вирішення суспільних проблем та досягнення певних цілей [2]. Адже «критерій публічності повинен втілюватися у конкретних правових нормах, забезпечення дотримання яких і є передумовою реалізації публічності на практиці» [47]. Таку політику можна розглядати як процес, що охоплює формування, реалізацію та оцінку рішень щодо суспільно значущих проблем. Існує декілька теоретичних підходів до публічної політики, які вважаються основними (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні теоретичні підходи щодо поняття та змісту «публічної політики»

Інституціоналізм	Цей підхід фокусується на ролі інституцій, таких як парламент, уряд, суди та загальна бюрократія, у формуванні та реалізації політики
Плюралізм	Цей підхід стверджує, що політика формується внаслідок конкуренції між різними групами інтересів
Раціональний вибір	Цей підхід припускає, що актори публічної політики діють раціонально, обираючи ті варіанти, які максимізують їхню вигоду
Історизм	Цей підхід підкреслює вплив історичних подій та контексту на формування та реалізацію політики
Критична теорія	Цей підхід кидає виклик традиційним уявленням про публічну політику, досліджуючи, як владні відносини та ідеологія впливають на прийняття рішень

Джерело: складено на основі [6, 32, 37].

Інституціоналізм є широким теоретичним підходом, який використовується для вивчення державної політики. Інституціоналісти вважають, що інституції не є нейтральними, а мають власні цілі та інтереси, які можуть впливати на політику.

Існує декілька різних видів інституціоналізму, кожен з яких має власний акцент:

– **Історичний інституціоналізм:** цей підхід фокусується на тому, як історичні події та процеси формують інституції;

– **Неоінституціоналізм:** цей підхід фокусується на формальних та неформальних правилах, які регулюють поведінку акторів у політичній системі;

– **Раціональний інституціоналізм:** цей підхід ґрунтується на припущенні, що актори в політичній системі діють раціонально, щоб максимізувати свої власні інтереси;

– **Соціологічний інституціоналізм:** цей підхід фокусується на тому, як соціальні норми та цінності впливають на інституції.

Інституціоналізм використовується для вивчення широкого кола питань державної політики, включаючи прийняття політики, а саме те, як приймаються рішення і які фактори на них впливають, її реалізацію та загальний вплив. Цей теоретичний підхід пропонує ряд переваг для вивчення публічної політики. Зокрема, він допомагає зрозуміти, як інституції впливають на політику, дозволяє аналізувати політику в контексті інституцій та може використовуватися для вивчення широкого кола питань державної політики [8].

Проте підхід інституціоналізму може бути дещо детерміністським, підкреслюючи роль інституцій і недооцінюючи при цьому роль акторів та ідей. Тут можуть виникати певні складнощі для розуміння через акцент на абстрактних поняттях, таких як інституції та норми. Також інституціоналізм може бути менш корисним для вивчення деяких питань державної політики, таких як динаміка політичних процесів або роль ідей.

Плюралізм стверджує, що влада в суспільстві розподілена між різними групами з різними інтересами. Ці групи змагаються за вплив на політику, а політика, яка зрештою приймається, відображає баланс сил між цими групами.

Підхід плюралізму протиставляється елітаризму, який стверджує, що влада в суспільстві зосереджена в руках невеликої групи людей, які контролюють процеси прийняття рішень. Плюралізм, як і інші теоретичні підходи, використовується для пояснення різних аспектів політики. Наприклад, він може допомогти в розумінні того, як різні групи можуть впливати на процес прийняття рішень. Також плюралізм може пояснити, як політика здатна впливати на різні групи в суспільстві. Цей підхід є лише однією з багатьох теорій, але попри це він є складним і багатограним. Він пропонує цінну структуру для розуміння того, як формується політика, чому приймаються певні політичні рішення та як політичні процеси впливають на суспільство [11].

Раціональний вибір – це теорія, яка стверджує, що люди зазвичай схильні робити вибір, який, на їхню думку, максимізуватиме їхню вигоду. Ця теорія ґрунтується на припущенні, що люди є розумними істотами, які здатні зважувати різні варіанти та обирати з-поміж них той, який, на їхню думку, в перспективі принесе їм найбільшу користь.

Зазвичай раціональний вибір використовується для вивчення того, як уряди та інші актори публічної політики приймають рішення. Теорія припускає, що уряди та інші актори публічної політики діятимуть раціонально, тобто обиратимуть політику, яку вони вважають найефективнішою для досягнення своїх цілей. Перевагою використання такого теоретичного підходу є те, що він може допомогти передбачити, як уряди та інші актори публічної політики реагуватимуть на зміни в їхньому середовищі. Також важливим є формування розуміння того, чому уряди приймають певні політичні рішення, відкидаючи інші варіанти.

Проте раціональний вибір також може бути надмірно спрощеною моделлю людської поведінки. Цей підхід може не враховувати важливі фактори, такі як ідеологія, емоції та обмеженість інформації, або ж використовуватися для

виправдання політики, яка шкодить певним групам людей. Як приклад, дослідники можуть використовувати раціональний вибір, щоб розробляти більш ефективні програми соціального забезпечення, або щоб передбачити, як уряди реагуватимуть на зміни світових цін на нафту.

Наступний теоретичний підхід, історизм, стверджує, що для розуміння сучасної політики важливо досліджувати її історичний контекст. Історичний підхід ґрунтується на декількох ключових принципах. Першим з них є думка про те, що політика не може існувати в вакуумі. Рішення, які приймаються політиками сьогодення, можуть ґрунтуватися на подіях, ідеях та інституціях минулого. Наступний принцип охоплює політичні проблеми. Це означає, що багато проблем, з якими стикаються сучасні уряди, не є новими, і вони еволюціонували протягом століть. Останній принцип описує те, що політика піддається змінам. Хоча деякі аспекти політичної діяльності можуть бути стійкими, інші постійно змінюються у відповідь на нові виклики та ідеї [49].

Історичний підхід використовується для вивчення широкого кола тем щодо публічної політики, включаючи її походження, вплив та уроки з історії, тобто те, чого люди можуть навчитися з минулого про прийняття рішень та реалізацію політики загалом. В 21-му столітті історичний підхід є цінним інструментом для розуміння головних аспектів сучасної публічної політики. Досліджуючи минуле, громадськість і науковці можуть охарактеризувати сутність тих викликів, з якими уряди стикаються сьогодні, та краще зрозуміти потенційні наслідки різних політичних рішень.

Прикладом використання історичного підходу в контексті публічної політики є вивчення історії соціального забезпечення, що може допомогти в розумінні того, як розвивалась політична сфера та який вплив це мало на життя людей. Дослідження історії екологічної політики може допомогти зрозуміти, як ставлення до навколишнього середовища змінювалося з часом і як це вплинуло на розвиток сучасної політики в галузі екології. Аналіз історії зовнішньої політики може допомогти в розумінні того, як формувалися відносини між країнами протягом багатьох років та як це вплинуло на сучасні світові події.

Критична теорія – це філософський підхід, який використовується для аналізу та оцінки соціальних проблем, зокрема публічної політики. Мета теорії полягає в тому, щоб розкрити несправедливість та нерівності, які лежать в основі суспільних структур, та визначити альтернативні шляхи до більш справедливого суспільства. В контексті вивчення публічної політики, критична теорія використовується для аналізу впливу державної політики на різні групи людей, зосереджуючись на тому, як політика може посилювати або послаблювати існуючі нерівності. Також теорія концентрується на вивченні ролі влади та ідеології у формулюванні та впровадженні державної політики. При цьому, цей теоретичний підхід бере за увагу розробку альтернативних політичних рішень, які ґрунтуються на принципах соціальної справедливості та рівності.

В рамках критичної теорії використовуються різні методи дослідження, зокрема аналіз дискурсу. Цей метод досліджує, як мова використовується для формулювання та обґрунтування державної політики. Інший метод, який використовує етнографічні дослідження, приділяє увагу дослідженням досвіду людей, які живуть, відчуваючи на собі наслідки державної політики. Також в рамках критичної теорії може існувати історичний аналіз, який досліджує розвиток державної політики в часі, щоб зрозуміти, як вона змінювалася та чому [39].

Основні принципи критичної теорії, які застосовуються до вивчення публічної політики, можуть включати критичний аналіз. Замість того, щоб приймати державну політику за чисту монету, критична теорія заохочує до поглибленого аналізу її цілей, припущень та наслідків. Наступним принципом є використання історичного контексту. Критична теорія розглядає державну політику в такому контексті, щоб зрозуміти, як вона пов'язана з ширшими соціальними, економічними та політичними силами. Важливим для цієї теорії є принцип нормативної орієнтації. Це означає те, що критичну теорію не можна назвати нейтральною щодо державної політики. Вона прагне до виявлення та виправлення несправедливості та просування ідей більш справедливого суспільства.

В сучасному світі критична теорія є цінним інструментом для ознайомлення з політичною діяльністю. Така теорія не є єдиним підходом до вивчення політики, однак вона пропонує унікальну цінність, оскільки за своєю суттю зосереджується на аналізі влади, нерівності та несправедливості в державній політиці.

До важливих понять в теорії публічної політики відносяться політичні актори. Це певні індивіди, групи та організації, які тим чи іншим способом беруть участь у формуванні та реалізації політики. До деяких ключових характеристик політичного акторства можна віднести цілеспрямованість. Це коли актори діють з певною метою, прагнучи досягти високих результатів у політичній системі. Наступною характеристикою є ресурсне забезпечення. Політичні актори мають володіти ресурсами, які дозволятимуть їм впливати на інших акторів та досягати своїх цілей. Ці ресурси можуть бути різними, наприклад, влада, фінанси, інформація, легітимність, знання, харизма тощо. Важливим аспектом також є їх діяльність. Політичні актори реалізують свої цілі за допомогою різноманітних дій, таких як голосування, лобіювання, протести, демонстрації, участь у виборах, прийняття політичних рішень тощо. Проте варто зазначити, що такі актори не діють у вакуумі, а постійно взаємодіють один з одним. Ця взаємодія може приймати різні форми, наприклад, співпрацю, конкуренцію або конфлікт [7].

Існує безліч різних типів політичних акторів. Це можуть бути індивідуальні актори (тобто лідери політичних партій, державні службовці, дипломати, активісти, громадяни тощо), колективні актори (до яких можна віднести політичні партії, групи інтересів, громадські організації, профспілки, релігійні організації тощо), різні державні інституції (такі як органи законодавчої, виконавчої та судової влади) та міжнародні актори (міжнародні організації, транснаціональні корпорації, інші держави тощо).

Важливість розуміння поняття політичного акторства полягає в аналізі політичних процесів. Вивчення того, хто є політичними акторами, як вони взаємодіють один з одним та які ресурси вони мають, дозволяє краще зрозуміти,

як відбувається прийняття політичних рішень та як функціонує політична система в цілому. Також розуміння того, як діють політичні актори, може допомогти громадянам більш ефективно брати участь в політичному житті та впливати на політичні рішення, які їх стосуються.

Політичним процесом називають динамічну сукупність дій, взаємодій та відносин, що відбуваються в політичній сфері суспільства і призводять до прийняття політичних рішень. Такі процеси можуть бути спрямовані на визначення та реалізацію політичних цілей і інтересів різних груп та індивідів, забезпечення функціонування та загального розвитку політичної системи. Одним з найголовніших спрямувань є вироблення та впровадження політики, тобто рішень, які стосуються розподілу влади та ресурсів, регулювання суспільних відносин тощо [1].

Політичні процеси можуть характеризуватися багатогранністю, тобто вони здатні охоплювати широкий спектр дій, від голосування на виборах до революційних повстань, конфліктністю (різні групи та індивіди часто можуть мати протилежні інтереси, що призводить до зіткнень та компромісів), динамічністю (такі процеси можуть постійно змінюватися під впливом нових ідей, ресурсів та акторів), невизначеністю (адже результати політичних процесів не завжди можна передбачити) та впливом на різні сфери людського життя (політичні рішення мають здатність впливати на економіку, соціальну сферу, культуру, довкілля тощо).

При цьому, важливими складовими політичного процесу є актори політики, політичні ресурси (тобто влада, фінанси, інформація, знання тощо, що використовується для досягнення політичних цілей), інституції (а саме органи влади, партії, суди, ЗМІ тощо, які встановлюють правила та процедури політичного життя) і політична культура (це норми, цінності та переконання, які впливають на поведінку людей в політичній сфері).

Політичний процес може досліджуватися за допомогою різноманітних методів, таких як історичний аналіз, порівняльне дослідження, опитування або фокус-групи. Вивчення політичного процесу є важливим для формування

розуміння того, як приймаються політичні рішення і як вони впливатимуть на життя людей, а також для прогнозування майбутніх політичних подій та розробки стратегій впливу на політику. Пересічним громадянам це буде корисно з позиції підвищення їх політичної грамотності та активності в суспільстві.

В Україні політичні процеси мають свої особливості, пов'язані з історичним досвідом, геополітичним становищем та рівнем суспільної демократії. Зокрема, для українського політичного процесу характерними є вплив олігархів та великого бізнесу на формування політики, високий рівень конфліктності, слабкість політичних інституцій та недостатній рівень довіри до влади з боку населення.

Водночас, за останні роки в Україні спостерігаються позитивні тенденції, пов'язані з обранням прозахідного європейського курсу розвитку на державному рівні. Вони характеризуються зростанням активності громадянського суспільства, розширенням можливостей для політичної участі та зміцненням демократичних інституцій. Розуміння особливостей політичного процесу в Україні є важливим для подолання існуючих проблем та побудови більш демократичного і справедливого українського суспільства [51].

Інструменти політики – це засоби, методи та дії, які використовуються урядами, політичними партіями, підприємствами та фізичними особами для досягнення певних цілей та реалізації політики. Ці інструменти можуть бути юридичними (наприклад, закони, постанови, нормативи, накази тощо), економічними (такими як податки, субсидії, кредити, мита, ціни тощо), інформаційними (кампанії з інформування та просвітництва, пропаганда, цензура тощо), інституційними (тобто можливості створення нових органів влади, реформування існуючих, зміна повноважень та функцій тощо) та структурними (наприклад, зміна структури економіки, соціальної сфери, політичної системи). Вибір інструментів буде залежати від цілей, які переслідуються в політиці, ресурсів, доступних їм виконавцям, а також від політичного, економічного та соціального контексту.

Ключовими характеристиками політичних інструментів є те, що вони повинні бути спрямовані на досягнення чітко визначених цілей та при цьому мати здатність досягати їх з мінімальними витратами ресурсів. Інструменти політики повинні бути ефективними, тобто мати позитивний вплив на цільову аудиторію та не завдавати шкоди іншим. Також вони повинні відповідати нормам та цінностям суспільства, тобто бути легітимними. Політичні виконавці мають нести відповідальність за результати застосування таких інструментів, це має бути головним фактором політичної підзвітності [52].

Політичні інструменти є незамінним елементом процесу формування та реалізації будь-якої політики. Правильність їх вибору та використання здатна суттєво вплинути на результативність політики та її вплив на суспільство. Можна навести різні приклади політичних інструментів. Введення мінімальної заробітної плати, це є юридичним інструментом, який використовується для того, щоб гарантувати можливість отримання працівниками певного мінімального рівню доходу. Надання субсидій на житло, що за своєю суттю є економічним інструментом, який використовується для допомоги людям з низьким доходом при сплаті за житло. Створення нового міністерства, це є потужним інституційним інструментом, який використовується для покращення координації роботи урядових органів у певній сфері. І децентралізація влади, що являє собою структурний інструмент, який використовується для передачі повноважень та ресурсів з центрального уряду на місцеві рівні. Важливо зазначити, що це лише деякі з базових прикладів інструментів політики. Існує безліч інших інструментів, які можуть використовуватися для досягнення різних цілей. І вибір правильних інструментів залежатиме від конкретного контексту та політичних задач.

Впливом політики можна назвати складне багаторівневе явище, яке охоплює широкий спектр політичних процесів та рішень, за допомогою яких політичні актори та інституції мають можливість впливати на суспільство і його окремих членів. До важливих аспектів такого впливу відноситься розподіл влади та ресурсів. Мається на увазі те, що в політиці може визначатися, хто отримує

владу та контроль над ресурсами в суспільстві. Це, в свою чергу, впливає на те, хто матиме можливості та доступ до благ. Наступним аспектом є те, що в політиці встановлюються певні норми та правила, які регулюють поведінку людей в суспільстві. Це може стосуватися таких сфер, як економіка, освіта, охорона здоров'я, кримінальне право тощо [48].

Вагомим аспектом впливу є, власне, прийняття рішень. Адже політичні актори здатні приймати рішення, які впливатимуть на життя людей. Це може стосуватися таких питань, як бюджет, податки, соціальні програми та зовнішня політика. Ще одним аспектом подальшого впливу політики є легітимація. В політиці легітимізуються певні норми, цінності та інституції. Це означає, що політична сфера робить їх загальноприйнятими та такими, що заслуговують на повагу серед політичних акторів та громадськості. Окрім цього, слід пам'ятати про взаємодію з іншими сферами, адже політика тісно пов'язана з різними сферами суспільного життя, такими як економіка, культура, релігія тощо. Вона може як впливати на ці сфери, так і відчувати їхній вплив на собі, безпосередньо чи опосередковано.

Загалом, політичний вплив може бути як явним, так і прихованим. Явний вплив зазвичай можна спостерігати у вигляді законів, наслідків політичних процесів та інших офіційних дій. Неявний вплив може бути більш тонким і проявлятися через культурні норми, цінності та ідеології певної країни або союзного утворення.

Вплив політики умовно може бути розділений на позитивний і негативний. Позитивний вплив має здатність сприяти розвитку суспільства, покращенню добробуту громадян та захисту їхніх прав. Негативний вплив може призводити до класової нерівності, суспільної несправедливості, конфліктів або порушень прав людини. Дуже важливо розуміти спрямування впливу політики, його дію, наслідки і те, яким він може бути, щоб громадяни зі свого боку також мали можливість впливати на хід політичних процесів. Це можна влаштувати шляхом участі представників громадськості в політиці, голосуванні, лобіюванні, протестах та інших формах суспільної активності.

Вивчення теоретичних основ публічної політики є важливим з кількох причин. По-перше, це допомагає зрозуміти, як формується та реалізується політика, адже такі знання не є широкодоступними та потребують уважного ознайомлення. По друге, це дозволяє оцінити ефективність проведеної політики та її вплив на суспільство в цілому. Окрім цього, наявність знань теоретичних основ дає можливість розробляти більш ефективні та соціально справедливі політичні рішення [6].

Для ознайомлення з теоретичними основами політики доступно багато різних ресурсів, включаючи підручники з публічної політики, що пропонують ґрунтовне введення в цю тему, профільні статті в наукових журналах та веб-сайти, які пропонують інформацію про публічну політику, включаючи урядові веб-сайти, інтернет-ресурси дослідницьких інститутів та сайти неурядових організацій.

Термін «публічна політика» вважається порівняно новим, його активне вживання розпочалось лише в 20-му столітті. Однак, ідеї та практики, які описує цей термін, існують вже багато століть поспіль. Вже за часів існування ранніх цивілізацій, таких як Месопотамія, Стародавній Єгипет та Стародавня Греція, правителями та лідерами приймалися рішення, які могли впливати на життя пересічних громадян. Ці рішення можна розглядати як ранні форми публічної політики.

В епоху Середньовіччя роль держави в житті людей зростає, з нею розширився і обсяг публічної політики. Монархи та феодали приймали рішення щодо оподаткування, торгівлі, оборони та інших важливих сфер життя суспільства. В епоху Нового часу, з розвитком демократії та капіталізму, роль публічної політики стала більш помітною та загальнозначущою. Уряди почали приймати закони та регуляції, які стосувалися широкого кола питань, від економіки до освіти та охорони здоров'я. Пізніше, вже у 20-му столітті, суспільні маси стали свідками бурхливого розвитку сфери публічної політики. Дві світові війни, Велика депресія та інші значні події призвели до розширення ролі держави

в економіці та суспільстві. Це, в свою чергу, призвело до зростання обсягу та складності публічної політики.

Термін «публічна політика» з'явився в англійській мові наприкінці 19-го століття. Його використовували для опису політики уряду щодо таких питань, як освіта та охорона здоров'я. В минулому столітті цей термін став більш поширеним. Його почали використовувати в академічних дослідженнях, а також у практиці державного управління. Сьогодні термін "публічна політика" використовується для опису будь-якої діяльності уряду, спрямованої на вирішення суспільних проблем. Він охоплює широкий спектр питань, від економіки та соціальної політики до охорони навколишнього середовища та зовнішньої політики [53].

Важливою подією в історії формування публічної політики можна назвати 1648 рік, а саме підписання Вестфальського мирного договору, що знаменувало собою кінець Тридцятирічної війни та встановлення системи суверенних держав. Ця подія заклала основи для сучасної системи міжнародних відносин, яка має значний вплив на публічну політику.

Декларація незалежності США 1776 року проголосила принципи свободи та самоврядування, які лягли в основу багатьох демократичних конституцій світу. Ці принципи також мали значний вплив на подальший розвиток публічної політики. Наприкінці того ж століття Французька революція, яка розпочалась у 1789 році, призвела до повалення абсолютизму та встановлення республіки. Ця подія підкреслила важливість ролі народу у формуванні публічної політики.

Перша світова війна 1914-1918 років призвела до значних змін в ролі держави стосовно економіки та суспільства. Ці зміни призвели до зростання інтенсивності та складності політичних процесів.

Велика депресія 1929-1939 років продемонструвала обмеженість ринкової економіки та призвела до зростання державного втручання в економіку. Холодна війна, яка тривала до 1991 року, призвела до глобального протистояння між Сполученими Штатами Америки та Радянським Союзом, двома

найпотужнішими державами того часу. Ці події також мали значний вплив на розвиток публічної політики в контексті глобальних змін.

Таким чином, термін «публічна політика» почав використовуватися в Україні саме в 1990-х роках, в основному після здобуття незалежності. Це було пов'язано з переходом до демократичних принципів та ринкової економіки, що потребувало нових підходів до формування та реалізації політики [65]. Сьогодні, в першій половині 21-го століття, публічна політика є важливою сферою досліджень та практики в Україні. Існує багато інституцій, які займаються вивченням та аналізом політики, а також розробкою рекомендацій для урядів.

1.2. Ресурси та механізми публічної політики як необхідна передумова її реалізації

Ресурсне забезпечення публічної політики є сукупністю всіх необхідних засобів, які потрібні для її розробки, впровадження та оцінки. Це може стосуватися широкого кола ресурсів, які умовно можна поділити на окремі узагальнені групи (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Узагальнені групи ресурсів публічної політики

Фінансові ресурси	Це кошти, які є необхідними для фінансування програм та заходів, передбачених політикою. Це можуть бути, наприклад, бюджетні кошти, гранти, кредити тощо
Людські ресурси	Це кваліфіковані кадри, необхідні для реалізації політики. Вони можуть поділятися на державних службовців, фахівців з громадських організацій, науковців тощо
Інформаційні ресурси	Це дані та знання, що є необхідними для прийняття обґрунтованих рішень та оцінки ефективності політики. Вони можуть бути у вигляді статистичних даних, результатів досліджень, аналітичних звітів тощо
Інституційні ресурси	Органи влади та інші організації, які мають повноваження та можливості для реалізації політики. Це можуть бути міністерства, відомства, агенції, місцеві органи влади тощо

Часові ресурси	Це час, необхідний для розробки, впровадження та оцінки політики
Політична воля	Підтримка політики з боку ключових акторів, таких як політичні діячі, чиновники, лідери громадської думки тощо

Джерело: складено на основі [13, 34, 59].

Варто додати, що різні види ресурсів є взаємопов'язаними та доповнюють один одного. Наприклад, наявність фінансових ресурсів без кваліфікованих кадрів може призвести до неефективного використання коштів або втрати часу. Ефективне ресурсне забезпечення публічної політики є ключовою умовою її успішного впровадження та досягнення поставлених цілей. Взаємодія ресурсів публічної політики може мати різні прояви залежно від контексту і конкретної сфери діяльності. Це складний процес, який може відбуватися на різних рівнях та залучати різні групи акторів. Одним з напрямків такої взаємодії ресурсів може бути об'єднання бюджетних інвестицій з регуляторною політикою. Бюджетні кошти можуть використовуватися урядом для фінансування проектів, що спрямовані на впровадження нових регуляторних норм або стимулювання певної галузі економіки [29]. Наприклад, фінансування від держави може сприяти розробці технологій з низьким рівнем викидів CO₂, що відповідатиме цілям кліматичної політики.

Інший напрямок взаємодії – це комбінація фіскальних та монетарних інструментів. Це може включати використання податкових стимулів (наприклад, податкові кредити за впровадження нових технологій) разом зі змінами відсоткових ставок для стимулювання інвестицій в певні сектори економіки.

Наступним напрямком може бути комплексна стратегія розвитку інфраструктури. Політика здатна об'єднувати ресурси задля покращення інфраструктури, такої як транспортна мережа або енергетичні системи. Це може включати співпрацю між різними рівнями уряду (місцевий, регіональний, національний) і приватними партнерами для забезпечення ефективності та сталості проектів [54].

Ще один теоретичний напрямок взаємодії ресурсів – це розробка та імплементація програм соціального захисту. Уряд країни може використовувати різні ресурси для підтримки соціальних програм, таких як медичне страхування, пенсійні системи або допомога безробітним. Це включає виділення бюджетних коштів, розробку політичних рамок та співпрацю зі сторонніми організаціями для забезпечення ефективності програм.

І останній напрямок, який можна зазначити, це створення регуляторного середовища. Політичні ресурси можуть бути використані для розробки та забезпечення дотримання регуляторних стандартів у різних секторах економіки. Це включає прийняття законодавства, розробку правил і нормативів, а також моніторинг індустрій на предмет відповідності цим стандартам. Ці приклади ілюструють, як різні аспекти публічної політики можуть взаємодіяти з різними видами ресурсів для досягнення конкретних соціальних, економічних або екологічних цілей.

Механізми публічної політики – це сукупність інструментів, методів, процесів, принципів та організаційних форм, що використовуються урядом для розробки, впровадження та оцінювання політичних рішень з метою досягнення певних цілей суспільного розвитку чи розв'язання конкретних проблем (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Загальні механізми публічної політики

Законодавчі ініціативи	Розробка нових законів або зміна існуючих для впровадження нових політичних заходів або вдосконалення існуючих
Фінансування	Виділення державних коштів на реалізацію певних програм або проектів, які відповідають політичним пріоритетам
Регулювання і контроль	Встановлення нормативів, правил і стандартів для контролю за діяльністю суб'єктів (наприклад, компаній, організацій) з метою забезпечення дотримання політичних цілей
Інформаційні кампанії і освіта громадськості	Популяризація політичних ініціатив серед громадськості та освітні заходи з метою залучення громадян до підтримки або участі у програмах

Партнерства та консультації з громадськістю	Залучення представників громадськості, неурядових організацій, академічних установ та інших стейкхолдерів до процесу розробки та реалізації політики
Моніторинг і оцінка результатів	Систематичний аналіз впливу введених політичних заходів з метою оцінки їх ефективності та коригування подальших кроків

Джерело: складено на основі [1, 28, 33].

Ці механізми можуть застосовуватися окремо або в різних комбінаціях, залежно від конкретних обставин, політичного контексту чи напрямків, які визначаються урядом або політичними органами [33].

Окрім цього, механізми можна поділити на кілька основних груп:

1) **Інституційно-правові механізми**, куди може входити законодавство, нормативно-правові акти та інституції, тобто органи державної влади та інші структури, відповідальні за розробку, впровадження та оцінювання політики;

2) **Інформаційно-аналітичні механізми**, а саме збір і аналіз даних, дослідження, інформування та комунікація, тобто донесення інформації про політику до зацікавлених сторін;

3) **Фінансово-економічні механізми**. Це бюджетування, податкова політика та державні програми – надання фінансової підтримки певним секторам або групам населення;

4) **Соціально-психологічні механізми**, що можуть включати громадську участь (залучення громадян до процесу розробки та реалізації політики), соціальне партнерство, тобто співпрацю між урядом, бізнесом та профспілками, та інформаційно-просвітницьку роботу;

5) **Контрольно-оціночні механізми**. Сюди може входити моніторинг (відстеження ходу реалізації політики та її впливу на цільові показники), оцінка (визначення ефективності та результативності політики) та аудит (перевірка законності та економічної ефективності використання ресурсів).

Цілком логічно, що механізми публічної політики не можуть існувати окремо, а взаємодіють один з одним. Їх ефективність залежатиме від чіткого

визначення цілей політики, наявності політичної волі, ресурсів та компетенції виконавців. Додатково можна привести в приклад й інші механізми публічної політики, такі як саморегулювання, тобто надання суб'єктам господарювання певної автономії у прийнятті рішень, гранти (надання фінансової підтримки недержавним організаціям для реалізації проектів, які відповідатимуть цілям політики) та волонтерство (залучення громадян до неоплачуваної роботи на благо суспільства). У своїй науковій праці А. О. Березянська зазначає, що «найчастіше у державному управлінні застосовується комплексний механізм, який є системою політичних, адміністративних, гуманітарних, економічних, соціальних, організаційних та правових засобів цілеспрямованого впливу органів державного управління» [9].

Загалом, ресурси та механізми публічної політики слугують фундаментом для її успішної реалізації, адже вони забезпечують необхідні умови для втілення в життя політичних цілей та завдань, гарантуючи їхню практичну ефективність. Ефективна публічна політика ґрунтується на чіткому розумінні потреб та проблем, які вона має вирішити, а також на наявності необхідних ресурсів та механізмів для її реалізації. Важливо також забезпечити прозорість, підзвітність та участь громадськості в процесі формування та реалізації політики.

В Україні питання ресурсного забезпечення та механізмів реалізації публічної політики залишаються актуальними викликами сьогодення. Недофінансування, надмірна бюрократія, корупція, низький рівень довіри до влади з боку населення – все це лише деякі з існуючих проблем, що перешкоджають ефективній реалізації багатьох важливих політичних напрямків. Проте Україна має досвід проведення успішної політики іншими країнами, країнами-сусідками та західними державами у складі ЄС. Їх уряди вдосконалюють свої інструменти та методи управління, щоб гарантувати, що публічна політика дійсно слугує інтересам громадян.

Як приклад успішного використання ресурсів та механізмів в контексті публічної політики можна навести Монреальський протокол про речовини, що виснажують озоновий шар. В цьому випадку проблемою було зменшення

озонового шару через викиди хлорофторовуглеводнів, що ставило під загрозу здоров'я людей та загалом навколишнє середовище. Ресурси і механізми, які були використані, це посилення міжнародної співпраці, наукові дослідження, дипломатичні переговори та економічні стимули. Результатом глобальної співпраці різних урядів стало успішне скорочення та, зрештою, повна заборона хлорофторовуглеводнів, що призвело до поступового відновлення озонового шару. Відомий дипломат і колишній генеральний секретар ООН, Кофі Анан, назвав цей договір «можливо, однією з найуспішніших міжнародних угод на сьогодні». Він набрав чинності 1 січня 1989 року, та все ще сумлінно виконується учасниками-підписантами.

Іншим цікавим прикладом можна назвати програму соціального забезпечення США. Багато американців стикаються з проблемами бідності та економічної небезпеки, зазвичай це є актуальним для людей похилого віку, людей з інвалідністю та дітей. Урядом були задіяні такі політичні ресурси і механізми, як державні кошти, податкова система та розвиток мережі соціальних служб. Зрештою їм вдалося досягти зменшення рівня бідності та покращення добробуту мільйонів своїх громадян [34].

Ще один приклад – це програма Millennium Development Goals від ООН. Ця глобальна ініціатива, започаткована в 2000-му році, ставила за мету досягти 8 цілей у сфері розвитку, включаючи скорочення бідності, голоду та захворюваності. Завдяки спільним зусиллям урядів, міжнародних організацій та громадянського суспільства було досягнуто значного прогресу в досягненні цих цілей.

Таким чином, успішність впровадження публічної політики буде залежати від декількох ключових факторів. На початку слід приділити увагу чіткості політичних цілей та завдань, що в подальшому може забезпечити можливість їх досягнення. Важливими факторами є легітимність і підтримка, тому що публічна політика повинна бути підтримуваною ключовими зацікавленими сторонами, такими як громадські організації, різні експертні середовища, бізнес-спільнота та інші релевантні групи. Особливу увагу слід приділяти фінансуванню та

ресурсам, адже для успішної реалізації політики потрібні достатні фінансові й інші можливості. Недостатнє фінансування або недоступність деяких ресурсів, що є необхідними, може стати серйозною перешкодою для реалізації політики. Важливо також, щоб інструменти та механізми, які використовуються для реалізації політики, були ефективними і адаптованими до специфічних умов і потреб. Ще одним ключовим фактором є якісне проведення моніторингу та оцінка отриманих результатів на різних етапах, що дозволить вчасно виявляти проблеми та вносити корективи в процес впровадження за необхідності. Дієва реалізація вимагає наявності відповідної інституційної інфраструктури, яка може включати в себе урядові агентства, департаменти, комісії або інші установи, відповідальні за виконання політичних завдань. Результативна і успішна політика повинна мати здатність адаптуватися до змін у внутрішньому (політичному, економічному, соціальному) і зовнішньому (міжнародному, глобальному) середовищах. Ефективне керівництво та управління процесом реалізації є важливими чинниками майбутнього успіху. Це включає в себе якісне планування, координацію дій, а також управління ризиками, невизначеностями і конфліктами. Ці загальні чинники взаємодіють між собою і формують міцну основу для успішної реалізації публічної політики [60].

1.3. Структура інструментів публічної політики

Інструменти публічної політики є різноманітними засобами, методами і механізмами, які використовуються органами державної влади та місцевого самоврядування для досягнення своїх цілей у сфері економіки, соціального розвитку, екології, культури та інших сферах. Деякі основні інструменти публічної політики можуть включати в себе різноманітні складові (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Основні інструменти публічної політики

Законодавчі засоби	Це ухвалення законів і постанов, які встановлюють правові рамки та регулюють поведінку громадян і організацій
---------------------------	---

Фінансові інструменти	Вони включають бюджетні асигнування, податки, субсидії, гранти та інші фінансові механізми, що регулюють фінансові потоки та ресурсне забезпечення публічної політики
Економічні стимули і засоби регулювання	Включають монетарну політику (наприклад, процентні ставки), регулювання цін, торгові обмеження, а також інші механізми, спрямовані на вплив на економічні процеси
Адміністративні інструменти	Вони можуть включати управлінські рішення, регулювання, стандартизацію, ліцензування, адміністративні заборони і дозволи
Інформаційні інструменти	Включають в себе проведення досліджень, аналіз і збір даних, публікації, просвітницькі кампанії та інші засоби забезпечення доступу до інформації
Соціальні програми і послуги	Об'єднують в собі програми соціального забезпечення, медичні послуги, освітні програми, житлове будівництво та інші програми, спрямовані на поліпшення якості життя громадян

Джерело: складено на основі [14, 47].

Ці інструменти можуть застосовуватися окремо або в комбінаціях залежно від конкретної ситуації і цілей, які ставить перед собою держава чи інші публічні органи.

В контексті правотворчої діяльності інструменти публічної політики охоплюють широкий спектр методів і засобів, які використовуються для створення, реалізації та оцінки законодавства, відіграючи важливу роль у формуванні та реалізації ефективних державних програм. Політичні інструменти, такі як опитування, фокус-групи та аналізи даних, допомагають законодавцям і урядам отримувати краще розуміння проблем, з якими стикаються громадяни, та визначити коло їхніх потреб [70]. Інші інструменти, такі як моделювання, прогнозування та оцінка впливу, дозволятимуть законодавцям та урядам розробляти і оцінювати різні варіанти політики, перш ніж приймати остаточне рішення. З метою залучення громадськості можуть використовуватися такі інструменти, як публічні слухання, онлайн-форуми та консультації з зацікавленими сторонами. Вони дають можливість громадянам

висловлювати свою думку щодо запропонованих політичних рішень. Для реалізації та моніторингу політики можуть використовуватися керівні принципи, протоколи та навчання, що допомагає урядам вести ефективну управлінську діяльність і керувати політичними процесами. Інструменти моніторингу та оцінки дозволяють відстежувати результати політики та вносити необхідні корективи [59].

У сфері правотворчої діяльності уряду політичні інструменти доцільно розділити узагальнені групи (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Політичні інструменти публічної політики

Законодавчі акти	Це вважається основним інструментом правотворчості, який включає в себе прийняття нових законів, перегляд і внесення змін до існуючих законів або їх скасування
Регулятивні акти	Це акти, що видаються адміністрацією чи регулюючим органом для конкретизації і реалізації законодавства. Вони можуть включати правила, норми, стандарти та інші регулятивні засоби
Економічні інструменти	Включають фіскальні заходи (податки, мита), фінансові стимули (дотації, субсидії) або інші економічні механізми для досягнення правових цілей
Судова система	Через судові процеси правові норми і інструменти інтерпретації законодавства застосовуються до конкретних випадків та спорів
Інформаційні інструменти	Включають публічні консультації, експертні думки, дослідження і звіти, які допомагають збирати інформацію та аналізувати наслідки законодавчих ініціатив
Комунікаційні стратегії	Використовуються для залучення громадськості, стейкхолдерів та інших зацікавлених сторін до процесу правотворчості
Моніторинг та оцінка	Інструменти для відстеження виконання законодавства, оцінки його ефективності та впливу на суспільство

Джерело: складено на основі [11, 30].

Це є прикладом різноманітності інструментів публічної політики, адже кожен такий інструмент може використовуватися в різних випадках та для досягнення різних політичних, державних цілей та цілей місцевого самоврядування у великих чи малих масштабах. Вагому роль в таких процесах відіграють політичні актори, які фактично являються рушійною силою, своєрідними генераторами застосування цих інструментів.

Використання політичних інструментів зазвичай здійснюється з метою реалізації загальнодержавної стратегії розвитку в межах певної країни, а також для досягнення інших важливих цілей в оперативній чи тактичній площині. Важливим фактором також є обмеженість використання цих інструментів. Політичні актори мають керуватися принципами загальнодержавного блага та діяти тільки в законний спосіб і в межах своїх повноважень. Виконання цих умов обмежує здатність політичних акторів впливати на загальну політику і виходити за рамки Конституції, що дозволяє охарактеризувати державу як ту, яка підпорядковується праву [45].

Незважаючи на потужність цих засобів для вирішення суспільних проблем, політичні інструменти мають певні обмеження, які слід враховувати при розробці та впровадженні політики. Окрім обмежень, передбачених правовою системою країни, для цього можуть також існувати інші ключові обмеження:

– **Невизначеність та складність:** Суспільні проблеми часто є складними та багатограними, з численними взаємопов'язаними факторами, що їх обумовлюють. Це може ускладнити розробку ефективних політичних інструментів, які враховують усі аспекти проблеми;

– **Непередбачувані наслідки:** Навіть розроблені найкращим чином політичні інструменти можуть мати непередбачувані наслідки, як позитивні, так і негативні. Це може бути пов'язано зі складністю соціальних систем та взаємодією різних факторів;

– **Обмежені ресурси:** Впровадження політичних інструментів часто потребує значних фінансових та інших ресурсів. Це може обмежити можливості урядів щодо реалізації амбітних програм та охоплення всіх, хто потребує допомоги;

– **Невідповідність:** Політичні інструменти іноді можуть бути розроблені таким чином, що вони не відповідають потребам та контексту конкретних груп населення або регіонів. Це може призвести до того, що політика буде неефективною або навіть шкідливою для певної частини населення;

– **Політична воля:** Впровадження та підтримка політичних інструментів часто потребує сильної політичної волі, рішучості та підтримки з боку різних зацікавлених сторін. Без цих аспектів політика може бути неефективною або стати легко скасованою урядом [30];

– **Вплив корисливих інтересів:** Розробка та впровадження політики може бути схильна до впливу з боку груп з корисливими інтересами, які прагнуть просувати власні ідеї, а не підпорядковуватися прагненням до загального блага. Це може призвести до того, що політика буде неефективною або несправедливою;

– **Недостатня участь громадськості:** Якщо громадяни не залучені до розробки та впровадження політики, це може призвести до того, що вона не буде відповідати їх потребам та очікуванням. Це також може призвести до опору впровадженню політики або ж її неприйняттю.

Загальні обмеження цих інструментів в контексті внутрішньодержавної діяльності уряду можуть набувати різного характеру (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Основні обмеження інструментів публічної політики

Бюджетні обмеження	Наявність обмежених фінансових ресурсів може обмежити розмір імплементації політики або змусити вибирати найбільш ефективні заходи
Правові обмеження	Юридичні норми, включаючи конституційні обмеження та міжнародні зобов'язання, можуть встановлювати рамки для здійснення публічної політики
Політичні обмеження	Деякі політичні обставини, такі як відсутність підтримки в парламенті або опозиція громадськості, можуть ускладнювати або навіть перешкоджати реалізації певних ініціатив

Джерело: складено на основі [31, 58].

Важливо усвідомлювати ці обмеження при розробці інструментів та впровадженні публічної політики. З метою подолання обмежень потрібно проводити ретельні дослідження і аналізи для кращого розуміння проблеми та її контексту, залучати до процесу розробки політики різні зацікавлені сторони,

включаючи представників груп, які найбільше страждають від проблеми, та розробляти гнучкі і адаптивні політичні інструменти, які можна буде коригувати в міру надходження нової інформації та зміни обставин [27]. Також слід враховувати ефективність механізмів моніторингу та оцінки, використовуючи саме їх для відстеження результативності політики та внесення необхідних змін.

Таким чином, структура інструментів публічної політики в сучасному світі є складною та багатогранною. Фактично така структура може виступати симбіозом багатьох різних процесів, куди можуть входити, наприклад, історичні фактори, економічний стан держави, яка проводить публічну політику, географічне розташування, наявність або відсутність загальнополітичного курсу тощо. Зважаючи на ці аспекти, можна зробити припущення, що така структура є великою і неоднорідною. Вона може накопичувати в собі різні категорії і напрямки державної діяльності, включаючи законодавчі інструменти (а саме закони, підзаконні акти та інші нормативно-правові акти, які приймаються законодавчими органами – парламентами, конгресами тощо, що фактично створює базис для регулювання певних аспектів суспільного життя), фінансові інструменти (такі як податкова політика, бюджетні асигнування, фінансові стимули або санкції, що використовуються для забезпечення фінансування певних програм чи проектів), а також економічні інструменти (регулювання цін, валютна політика, стимулювання інвестицій, або інші методи, спрямовані на регулювання економічного розвитку). Ще сюди можуть входити адміністративні інструменти (це правила, стандарти, процедури і адміністративні дії, що використовуються адміністративними органами для виконання політики і надання послуг громадянам), інформаційні інструменти (розповсюдження інформації, освітня робота, комунікаційні кампанії, які впливають на усвідомлення та поведінку суспільства), інституційні (державні органи, неурядові та міжнародні організації) та соціальні інструменти (такі як різноманітні соціальні програми, програми підтримки, соціальне забезпечення і інші заходи, спрямовані на покращення благополуччя суспільства). Насправді їх може бути дуже багато. Наприклад, сюди можна додати такі інструменти, як

державно-приватне партнерство (це співпраця між державними органами і приватним сектором для здійснення певних проектів або послуг), екологічні інструменти (такі як норми і стандарти екологічної безпеки, зелені технології, сприяння використанню відновлюваних джерел енергії) та інструменти стимулювання (це податкові пільги, квоти та субсидії). Важливо зазначити, що представлена класифікація інструментів публічної політики є лише узагальненою. На практиці конкретні інструменти, які можуть використовуватися для реалізації певної політики, будуть представляти собою своєрідну комбінацією різних категорій. Ці різноманітні інструменти краще можуть застосовуватися в поєднанні з іншими, що дозволить пришвидшити досягнення конкретних цілей публічної політики. Проте також важливо приділяти увагу конкретному контексту та завданням, які стоять перед урядом та іншими публічними органами в державі [37].

РОЗДІЛ 2

ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Особливості реалізації публічної політики в Україні: стан ресурсів

Політична сфера України є складною і динамічною. Численні особливості, що її характеризують, визначаються історичними, культурними та соціальними чинниками. Такі чинники можуть мати як внутрішній, так і зовнішній характер впливу на розвиток сфери. В історичному контексті можна зазначити, що Україна має складну історію, включаючи періоди панування різних імперій (Османської, Австро-Угорської, Російської), а також радянський період. Це мало значний вплив на політичну культуру та структури держави загалом. Історичний спадок, що впливає на сучасну країну, її політичну культуру та інституції, можна розділити на два основних етапи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Історичні етапи публічної політики в Україні

Радянське минуле (УРСР)	Тривалий період радянського керівництва залишив глибокий відбиток на політичній культурі, інститутах та ментальності українців. Централізація влади, культ особистості, недовіра до державних інституцій – це лише деякі видимі наслідки цього періоду, які отримали своє відображення в сучасному суспільстві
Незалежність	Отримання незалежності в 1991 році стало початком нового етапу в історії України, проте процес державотворення супроводжувався значними труднощами та викликами

Джерело: складено на основі [38, 41].

Відомо, що після отримання незалежності в 1991 році Україна пройшла через масштабний процес трансформації від радянської системи до молоді

демократичної республіки, що призвело до формування нових політичних інститутів і практик. Наразі Україна має багатопартійну систему з численними політичними силами. Створення коаліцій часто є необхідним для формування парламентської більшості [5].

Олігархи в Україні мають можливості значно впливати на хід політичних процесів, використовуючи свої економічні ресурси та засоби масової інформації. Розташування держави між низкою європейських країн з одного боку і Російською федерацією з іншого визначає її зовнішню політику та міжнародні відносини, що також може мати вплив на внутрішні політичні процеси. Україна фактично розташована на стику цивілізацій, що робить її вразливою до впливу як Росії, так і Європейського Союзу та США. До того ж, російська агресія на сході України з 2014 року стала одним з найбільших викликів для державності та територіальної цілісності країни.

Проблема широкомасштабної корупції залишається серйозним викликом для української політичної системи, що підриває довіру громадян до уряду та перешкоджає загальному розвитку країни. В останні роки були здійснені спроби проведення реформ для боротьби з корупцією та покращення якості державного управління. Зараз ефективна боротьба з корупцією визначається як пріоритетне завдання для влади в контексті загального розвитку країни, адже корупційні ризики можуть охоплювати різні сфери суспільного життя.

Щодо мовного питання можна зазначити, що наразі Україна тримає курс на встановлення англійської мови як офіційної міжнародної мови в державі, що матиме значний ефект в перспективі прозахідного розвитку і вплив на політичний дискурс, питання працевлаштування посадовців та інтеграцію суспільства в західний інформаційний простір. Рух України до Європейського Союзу є стратегічним вибором і надважливим завданням для країни, яке вона визначила самостійно, проте цей процес супроводжується значними труднощами. Повернення окупованих територій і відновлення миру на сході та півдні України є одним з головних завдань держави, що також може вплинути на швидкість європейської інтеграції.

Значна частина населення України живе за межею бідності, що призводить до соціальної напруги та протестних настроїв. Регулярні економічні кризи, спричинені російськими діями та іншими, як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, негативно впливають на життя українців і підривають стабільність держави. В останні роки спостерігається позитивна тенденція щодо активізації громадянського суспільства, це виявляється в численних громадських ініціативах, протестах та волонтерській діяльності [62]. Проте громадянське суспільство в Україні ще не досягло високого рівня інституціоналізації, що обмежує його вплив на хід політичних процесів. Ці аспекти спільно визначають політичну реальність України, яка продовжує розвиватися в контексті внутрішніх і зовнішніх викликів та змін (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ключові завдання для сучасної держави

Реформи	Проведення масштабних реформ в багатьох сферах суспільного життя є необхідною умовою для розвитку України. На даному історичному етапі держава не може дозволити собі ігнорувати ці потреби
Боротьба з корупцією	Протистояння корупції, виховання відсутності толерантного ставлення до цього негативного суспільного явища є одними з основних завдань для українського уряду і ключовою умовою щодо європейської інтеграції
Євроінтеграція	Повноправне членство України в Європейському Союзі дозволить стабілізувати внутрішні економічні процеси в державі за рахунок взаємодії з європейським ринком та підняти державне управління на принципово новий рівень, використовуючи кращі європейські практики
Відновлення територіальної цілісності	Повернення українських територій під контроль влади може посилити економічний, соціальний та правовий статус держави, а також поліпшити життя громадян та надати переваги на світовій політичній арені

Джерело: складено на основі [46, 52, 66].

Політична сфера України, зокрема сфера публічної політики, наразі формується під впливом численних факторів, як історичних, так і економічних та геополітичних. Для подальшого розвитку країни необхідно провести

переосмислення історичного спадку та подолати особливо вразливі для історичної пам'яті суспільства моменти, а також зайнятися зміцненням державних інститутів, продовжити боротьбу з корупцією та забезпечити загальну соціальну справедливість.

І варто відзначити, що загальна реалізація публічної політики в Україні є процесом, який має достатньо своїх специфічних особливостей, зумовлених історичними, політичними, економічними та соціальними факторами [14]. До історичних та політичних особливостей перш за все можна віднести радянську спадщину. Адже радянська система управління, з її централізацією та ієрархічністю, залишила глибокий слід в державних інститутах та міцно закріпилася як невід'ємна частина інституційної пам'яті суспільства в українському регіоні. Зараз це може мати прояви у вигляді бюрократичних бар'єрів, недостатньої гнучкості та орієнтації на виконання директив, а не на ефективність та результативність.

Україна тривалий час перебувала у стані переходу від планової економіки до ринкової. Тривалість цього процесу своєю чергою створила нестабільність та ускладнила прогнозування наслідків політичних рішень. Часта зміна політичних еліт та урядових структур за декілька десятиліть призвела до розриву політичних курсів та ускладнила довгострокове планування. Широко розповсюджена корупція створила механізми реалізації політики, що проявилось у неефективному використанні ресурсів та зниженні довіри громадян до влади.

До соціальних та економічних особливостей реалізації публічної політики в Україні можна віднести наявність соціальної нерівності. Зараз це значним чином обмежує можливості для реалізації політики в соціальній сфері та створює напругу в суспільстві. Регулярні економічні кризи ускладнюють фінансування державних програм та знижують ефективність політичних рішень. А геополітична ситуація і залежність від зовнішніх ринків роблять Україну вразливою до зовнішніх впливів, що також може відобразитися на внутрішньополітичній ситуації в країні.

Своєрідною особливістю реалізації політики в Україні можна назвати все ще занадто централізовану владу. Значна частина повноважень зосереджена на рівні Києва, що ускладнює адаптацію політики до місцевих особливостей і потреб громад. Передача ширших повноважень на місцевий рівень дозволить враховувати місцеві потреби та підвищити загальну результативність управління [15]. Відсутність дієвої координації між центральним урядом, обласними та місцевими органами влади призводить до дублювання функцій та неякісного перерозподілу ресурсів, що продовжує бути значною бюрократичною перепорою на шляху до чіткої і зрозумілої структури влади. Для покращення ситуації влада має забезпечити відкритість урядової діяльності, контроль за використанням бюджетних коштів та посилення відповідальності посадових осіб.

Громадськість часто не залучається до процесу розробки та реалізації політики, що знижує її легітимність і результативність [12]. Тому мають бути створені кращі механізми участі громадськості в процесах розробки та реалізації політики на різних рівнях. Важливі політичні рішення можуть прийматися без урахування довгострокових наслідків, що призводить до неефективності та нестабільності. Реформування державних інститутів та підвищення професійного рівня державних службовців мають стати основними кроками для подолання цієї неефективності і покращення якості прийняття та реалізації політичних рішень. Підтримка розвитку громадянських організацій та їхньої участі в контролі за діяльністю влади є необхідною частиною цих процесів. Також має відбуватися впровадження комплексу заходів, спрямованих на загальне зниження рівня корупції.

Реалізація публічної політики в Україні – це складний і багатогранний процес, який вимагає системного підходу та врахування численних факторів. Для покращення цього процесу необхідно здійснювати комплексні реформи, спрямовані на зміцнення державних інститутів, підвищення прозорості та підзвітності влади, залучення громадськості та протистояння корупційним діям.

Сучасна українська політична система базується на принципах демократії, верховенства права та поділу влади на три основні гілки: законодавчу, виконавчу і судову. Кожна з цих гілок має свої функції та компетенції, і вони взаємодіють між собою, щоб забезпечити ефективну життєдіяльність держави. Ця система визначається Конституцією України і має свої особливості, сформовані історично та під впливом різних політичних процесів.

Верховна Рада України (ВРУ) – однопалатний парламент України. Вона є основним органом законодавчої влади в державі. Її очолює Голова Верховної Ради України, це одна з найвищих державних посад. ВРУ має повноваження приймати закони, ратифікувати міжнародні договори, визначати бюджет країни, контролювати діяльність уряду, обирати і звільняти Прем'єр-міністра, обирати та звільняти Голову ВРУ, його Першого заступника і заступника, уповноважувати на призначення суддів Конституційного Суду. Наразі ВРУ складається з 450 депутатів, які обираються на основі змішаної виборчої системи (пропорційна і мажоритарна частини).

Президент України є главою держави і Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України. Він обирається українським суспільством на прямих виборах шляхом таємного голосування. В повноваження Президента входить представляти Україну на міжнародній арені, призначати і звільняти Прем'єр-міністра (за згодою ВРУ), видавати укази і розпорядження, що мають силу закону, ініціювати внесення змін до Конституції України, мати право на введення надзвичайного стану в державі. Президент обирається громадянами строком на 5 років. Після здобуття незалежності в 1991 році в державі всього було 6 легітимно обраних президентів. Першим президентом України був Леонід Макарович Кравчук (5 грудня 1991 – 19 липня 1994). Другий президент – Леонід Данилович Кучма (19 липня 1994 – 23 січня 2005). Третім став Віктор Андрійович Ющенко (23 січня 2005 – 25 лютого 2010), четвертим Віктор Федорович Янукович (25 лютого 2010 – 22 лютого 2014), який згодом був позбавлений статусу президента. Після цього виконувачем обов'язків Президента України був призначений Олександр Валентинович Турчинов (23

лютого 2014 – 7 червня 2014). П'ятим президентом став Петро Олексійович Порошенко (7 червня 2014 – 20 травня 2019) [23], і шостим Володимир Олександрович Зеленський (з 20 травня 2019).

Кабінет Міністрів України – це вищий орган виконавчої влади, який очолює Прем'єр-міністр України. Кабінет Міністрів відповідальний за розробку і реалізацію державної політики, виконання законів та інших актів законодавства, розробку і виконання державного бюджету, управління державними підприємствами і ресурсами. За свою діяльність Кабінет Міністрів несе відповідальність перед Президентом України та ВРУ, знаходиться під прямим контролем ВРУ та підзвітний їй у межах, передбачених Конституцією України.

Конституційний Суд України – єдиний в країні орган конституційної юрисдикції, який перевіряє відповідність законів і інших нормативно-правових актів Конституції України. Верховний Суд України – це найвища судова інстанція, яка забезпечує єдність судової практики та контролює діяльність інших судів. Суди загальної юрисдикції – судові органи, що займаються розглядом цивільних, кримінальних, адміністративних та господарських справ. До цієї категорії можна віднести Окружні адміністративні суди, Апеляційні суди, Обласні суди, Вищі спеціалізовані суди (наприклад, Вищий господарський суд України).

Місцеве самоврядування – включає органи місцевої влади, такі як міські, сільські та районні ради, а також їх виконавчі комітети. Вони відповідають за місцеві питання та управлінські рішення на рівні територіальних громад. Поділ влади – це розподіл функцій між гілками влади для забезпечення системи стримувань і противаг (тобто для недопущення домінування однієї гілки влади над іншою і досягнення динамічної стабільності між ними).

Принцип законності – це принцип чіткої визначеності норм права, згідно з яким всі органи влади повинні діяти в межах закону. Демократичний контроль – це принцип демократії, за яким громадськість має право на контроль і участь в процесах управління. Ця структура забезпечує функціонування держави та її

інституцій у відповідності до Конституції та інших законодавчих актів України [58].

Політичні ресурси є сукупністю засобів, що використовуються політичними акторами для досягнення своїх цілей. Зараз стан цих ресурсів в Україні є доволі динамічним і залежить від багатьох факторів, таких як, наприклад, політична система держави, розвиненість громадянського суспільства, медіапростір чи міжнародний вплив. Демократичні перетворення в Україні створили умови для розвитку різноманітних політичних сил. Проте, залишаються проблеми з корупцією, олігархічним впливом на державний апарат та неефективністю державних інституцій. За останні роки в державі був помітний ріст активності громадянського суспільства, але йому все ще бракує єдності та дієвих механізмів впливу на прийняття політичних рішень. Медіа в Україні є різноманітними, як державними, так і приватними, проте існують проблеми з політичною упередженістю та поширенням дезінформації. Західні партнери продовжують надавати Україні значну політичну та фінансову підтримку, що є важливим ресурсом для впровадження реформ. Але російсько-українська війна стала надзвичайним викликом для всіх сфер суспільного життя в Україні, в тому числі і для політичної системи (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Основні виклики та проблеми, які можуть бути пов'язані з
політичними ресурсами в Україні**

Корупція	Це негативне явище підриває довіру до державних інституцій, гальмує економічний розвиток та ускладнює ефективне використання ресурсів
Олігархічний вплив	Олігархи продовжують впливати на політичні процеси, обмежуючи конкуренцію та демократичні реформи
Поляризація суспільства	Політична поляризація ускладнює пошук компромісів та проведення реформ
Неефективність державних інституцій	Багато державних органів працюють неефективно, що призводить до втрати довіри громадян
Зовнішні загрози	Російська агресія створює значні виклики для безпеки та стабільності України

Обмежені фінансові ресурси	Війна, міграція населення, економічні кризи та загальна нестабільність призвели до значного скорочення бюджетних видатків
Недостатня кількість кваліфікованих кадрів	Відтік кадрів за кордон, недостатнє фінансування освіти та науки також може призвести до послаблення політичної сфери
Слабка інфраструктура	Багато галузей потребують модернізації для того, щоб їх діяльність була більш ефективною та прибутковою
Відсутність стратегічного планування	Своїми діями уряд не завжди демонструє чітке бачення довгострокових цілей розвитку країни

Джерело: складено на основі [29, 48].

Однак також існують і помітні позитивні тенденції. Наприклад, зростає кількість громадських організацій та ініціатив. Україна продовжує свій рух в напрямку європейської інтеграції, що сприяє проведенню реформ і зміцненню демократичних принципів [69]. Незважаючи на війну та пов'язані з нею труднощі, українці демонструють високий рівень патріотизму і єдності в суспільстві, а західні партнери надають значну допомогу для захисту і розвитку держави.

Ознайомитись зі станом українських ресурсів, які знаходяться під впливом державного сектору, можна з різних джерел. Це можуть бути офіційні звіти уряду (наприклад, Державний бюджет, національні програми розвитку), дослідження різних наукових установ (таких як Інститут економічних досліджень та політичних консультацій чи Київський міжнародний інститут соціології), публікації міжнародних організацій (Світовий банк, Міжнародний валютний фонд) та звіти громадських організацій (наприклад, Transparency International Ukraine, Центр демократії та верховенства права).

Порівняно з цим, стан матеріально-технічних ресурсів в Україні відрізняється багатогранністю і потребує детального аналізу. Він значною мірою залежить від таких факторів, як галузь промисловості, географічне розташування, історичні фактори розвитку, політичні та економічні рішення.

Загальний стан ресурсів може суттєво відрізнятись в енергетиці, машинобудуванні, сільському господарстві та інших сферах. Регіони України мають різні природні ресурси та інфраструктуру, що впливає на виробництво і розвиненість певних галузей промисловості. Радянська спадщина, перехід до ринкової економіки, а також військові конфлікти залишили свій слід на матеріально-технічній базі країни. Інвестиції в розвиток виробництва, торгівельні угоди, регулювання ринку – все це буде впливати на забезпечення ресурсної стабільності в державі.

Серед основних викликів для розвитку української промисловості можна назвати знос основних фондів, адже значна частина обладнання та інфраструктури, особливо в промисловості, фізично та морально застаріла. Інвестиції в оновлення матеріально-технічної бази є недостатніми, що гальмує загальний розвиток економіки. Наразі Україна залежить від імпорту багатьох видів сировини, комплектуючих та обладнання. Воєнні загрози та руйнування інфраструктури ускладнили логістичні ланцюжки. Економічні кризи та політичні потрясіння негативно впливають на стан ресурсного забезпечення.

До сфер, що потребують особливої уваги, можна віднести енергетику. Важливо проводити оновлення електростанцій та пошук розвитку альтернативних джерел енергії. Водночас з цим має відбуватися модернізація виробництва, розвиток нових технологій, забезпечення аграріїв сучасною технікою та технологіями. Для збільшення швидкості і об'ємів транспортування товарів має відбуватися ремонт доріг, мостів та залізниць. У сфері комунальної інфраструктури потрібно проводити оновлення водопроводів, каналізації і тепломереж.

Для вирішення цих задач урядом має створюватися сприятливий інвестиційний клімат в країні, також слід залучати прямі іноземні інвестиції. Важливою умовою подальшого розвитку є захист національного виробника, надання пільгових кредитів, зниження податкового навантаження на бізнес. Для стимулювання розвитку інновацій потрібно створювати технопарки, здійснювати підтримку наукових досліджень і проектів [13]. Останні роки

продемонстрували необхідність впровадження енергозберігаючих технологій. Важливим також залишається відновлення та розвиток транспортної інфраструктури.

Для модернізації української промисловості потрібен комплексний підхід, який включатиме в себе всі вищеописані аспекти. За таких умов можна забезпечити стабільний розвиток економіки України [16].

Українська держава є багатою на різноманітні природні ресурси. Однак, інтенсивне використання цих ресурсів протягом багатьох десятиліть, а також вплив різних антропогенних факторів призвели до значних змін їх стану (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні групи природних ресурсів України та їх стан

Мінеральні ресурси	В Україні є різноманітні руди металів (залізо, марганець, титан), нерудні копалини (графіт, каолін), а також паливні ресурси (вугілля, газ, нафта). Однак, виснаження родовищ, застарілі технології видобутку та обробки призводять до зниження їхньої конкурентоспроможності
Земельні ресурси	Українські чорноземи вважаються одними з найродючіших у світі. Проте, ерозія ґрунтів, засолення, забруднення хімікатами та неправильне використання сільськогосподарських земель призводять до їх деградації
Водні ресурси	Україна має значні запаси поверхневих і підземних вод. Однак, нераціональне використання, забруднення промисловими та побутовими стоками, а також зміни клімату призводять до дефіциту води в окремих регіонах та погіршення її якості
Лісові ресурси	Українські ліси виконують важливі екологічні, економічні та соціальні функції. Проте, вирубка лісів, пожежі та шкідники призводять до зменшення лісопокриву та загального зниження біорізноманіття
Біологічні ресурси	Україна багата на флору і фауну, особливо в Карпатах та Криму. Однак, браконьєрство, знищення природних середовищ існування та зміни клімату призводять до зменшення чисельності багатьох видів рослин і тварин

Джерело: складено на основі [18, 30].

Інтенсивна експлуатація природних ресурсів призводить до їх виснаження та зниження якості. Промислові підприємства, транспорт, сільське господарство та побутові відходи можуть забруднювати повітря, воду і ґрунти. Водночас зміна клімату призводить до більш частих екстремальних погодних явищ, таких як, наприклад, посухи, повені чи шторми, що негативно впливає на стан природних ресурсів. Брак фінансування охорони навколишнього середовища ускладнює вирішення наявних проблем [10].

Впровадження ресурсозберігаючих технологій, масштабніший перехід на відновлювані джерела енергії, розвиток екологічно чистого виробництва може значно вплинути на наявну екологічну ситуацію в Україні. Зміцнення законодавства в галузі охорони навколишнього середовища, посилення контролю за дотриманням екологічних норм, розвиток системи моніторингу стану довкілля значно вплине на закріплення норм поведінки щодо природних ресурсів. Також має проводитись інформаційно-просвітницька робота серед населення. Повинно відбуватися формування екологічної культури, орієнтованої на збереження і правильне використання ресурсів. Співпраця з іншими державами у вирішенні глобальних екологічних проблем може стати цінним досвідом для України.

Наразі стан українських природних ресурсів вимагає рішучіших дій від уряду. Спільні зусилля держави, бізнесу та громадськості дозволять забезпечити збереження природного багатства для майбутніх поколінь. У своїх діях уряд має сумлінно слідувати принципам сталого розвитку держави, де збереження природного різноманіття є однією з найважливіших проблем для вирішення.

Слід вказати, що «географічне розташування України, її економікоресурсний потенціал, геостратегічні і транзитні переваги, наявність трудових ресурсів та інші фактори національнокультурного і освітнього потенціалу нації – ідеальні складові для здійснення прагматичної політики регіонального розвитку через дійовий механізм транскордонного співробітництва» [4].

Воєнні дії в Україні мали катастрофічні наслідки для природних ресурсів держави, завдавши значної шкоди екосистемам, які формувалися протягом століть. Загалом це призвело до хімічного, радіаційного та нафтового забруднення. Вибухи боєприпасів, пожежі на нафтобазах та промислових підприємствах призвели до масового викиду токсичних речовин у повітря, ґрунт та водні об'єкти. Це включає важкі метали, діоксини, фурани та інші шкідливі сполуки. Хоча масштабної ядерної аварії не сталося, існує загроза витoku радіоактивних речовин з пошкоджених ядерних об'єктів. Руйнування нафтопроводів та резервуарів для зберігання призвело до розливу нафти, що забруднює ґрунти, водойми та знищує біорізноманіття. Вибухи, руйнування сільськогосподарських угідь, забруднення хімікатами призвели до деградації ґрунтів, зниження їхньої родючості та ерозії. І загалом руйнування лісів, степів, водно-болотних угідь призвело до втрати місць проживання для багатьох видів рослин і тварин.

Війна може прискорити зміну клімату через викиди парникових газів та руйнування лісів, які поглинають вуглекислий газ. Забруднення повітря, води та ґрунту може призвести до збільшення кількості захворювань серед місцевого населення. Відновлення пошкоджених екосистем вимагатиме значних фінансових ресурсів, зусиль і часу. Залучення міжнародної спільноти для надання фінансової та технічної допомоги у ліквідації наслідків війни вплине на швидкість відновлення постраждалих регіонів. Вже зараз Україна може впроваджувати плавний перехід на відновлювані джерела енергії, вибудовувати стратегію розвитку екологічно чистого виробництва та сприяти екологічному туризму на безпечних західних територіях [38]. Для реалізації цих цілей можна залучати міжнародну грантову підтримку на рівні державного управління, місцевого самоврядування та громадських організацій, які піклуються про відновлення України.

Російсько-українська війна, яка ведеться на українській території, є не лише гуманітарною катастрофою та сильним психологічним потрясінням для всього суспільства, а й низкою екологічних загроз і ризиків, які вже

реалізуються. Відновлення природного середовища буде тривалим і надскладним процесом, який вимагатиме спільних зусиль усього світу.

Природні ресурси є важливою частиною загальних ресурсів держави. Вони мають пряме відношення до політичної сфери і можуть використовуватися в політичній площині. Це впливає на роботу українських виробництв, насиченість ресурсами ринку та надходження фінансів до державного бюджету.

Таким чином, реалізація публічної політики за визначенням взаємопов'язана з наміченими державними цілями, які перед нею поставлені, й саме ці цілі слугують для того, аби пов'язати між собою сукупність дій, які здійснюються державою у формі громадського обслуговування, що лежить в основі соціального договору [36].

2.2. Зарубіжний досвід реалізації механізмів публічної політики

Відомо, що формування публічної політики є нелегким процесом, який відіграє вирішальну роль у розвитку сучасного суспільства. Західноєвропейські країни, маючи багатий досвід демократичного розвитку, пропонують низку цікавих прикладів та підходів до цього процесу (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Ключові аспекти формування публічної політики в західноєвропейських країнах

Парламентаризм і багатопартійність	Парламенти є центральними органами влади, які формують і контролюють виконавчу владу. Багатопартійна система забезпечує різноманітність думок і інтересів, що сприяє більш збалансованим рішенням
Роль громадянського суспільства	Активні громадські організації, профспілки та інші групи впливають на розробку політики, висловлюючи свої інтереси і пропонуючи альтернативні рішення
Експертиза та наукові дослідження	При розробці політики активно залучаються експерти з різних галузей, а також проводяться наукові дослідження, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення
Консенсус і компроміси	Пошук консенсусу між різними політичними силами є важливим принципом формування політики. Це дозволяє уникнути гострих конфліктів і забезпечити стабільність

Соціальний діалог	Регулярні консультації з представниками соціальних партнерів (роботодавців, профспілок) дозволяють враховувати інтереси різних груп населення при розробці економічної і соціальної політики
Прозорість та підзвітність	Відкритість ухвалення рішень, доступ до інформації та можливість контролю за діяльністю органів влади є важливими принципами демократії

Джерело: складено на основі [22, 24, 55].

При формуванні політики західноєвропейські країни стикаються з викликом глобалізації. Інтеграція в глобальну економіку пов'язана з новими нюансами, такими як, наприклад, міжнародна конкуренція, міграція чи кліматичні зміни. «Демократичні держави з їх національними варіантами публічної політики стали свого роду орієнтирами для країн, що почали перехід до нових політичних систем – зокрема й для України» [67].

Поглиблення європейської інтеграції вимагає узгодження національної політики з європейськими нормами і стандартами. Тому євроінтеграція також може стати важливим викликом для країн, що розвиваються. При цьому зростання нерівності та соціальної напруги ускладнює розробку політики, яка б задовольняла інтереси всіх груп населення. Посилення популістських настроїв може підірвати довіру до політичних інститутів і ускладнювати прийняття важливих рішень.

Стрімкий розвиток технологій вимагає регулярного оновлення нормативно-правової бази і переосмислення традиційних підходів до регулювання. Відносно новим прикладом можна назвати використання програмного забезпечення зі штучним інтелектом, який став широкодоступним за останні роки. Країни Європейського Союзу одними з перших підняли питання щодо правил використання штучного інтелекту в управлінні та інших сферах суспільного життя.

Зараз досвід країн ЄС є надважливим для інших держав на шляху їх демократичного розвитку. «Застосування європейських підходів до

функціонування механізмів публічного управління проявлялися в багатьох європейських та інших країнах світу. Хвиля реформ систем публічного управління, які мали міжнародний характер, протягом останніх 20 років пройшла багатьма країнами» [24]. Добре розвинені демократичні інститути можуть стати запорукою дієвого формування публічної політики. Активна участь громадян в політичних процесах сприяє прийняттю більш справедливих і відповідальних рішень. Наукові знання та експертні оцінки допомагають приймати обґрунтовані рішення, в яких за основу беруться факти і розрахунки, тому уряди мають дбати про розвиток якісного експертного середовища у своїх країнах. Також варто пам'ятати, що пошук компромісів між різними інтересами є невід'ємною частиною політичного процесу, це стала практика розвинених демократичних країн. Публічна політика повинна постійно адаптуватися до нових умов і викликів, враховуючи геополітичні нюанси та інші аспекти розвитку різних держав. Цікаво, що «важливу роль у публічному адмініструванні відіграє надання адміністративних послуг європейського рівня та впровадження в практику діяльності принципів демократичного управління в державі» [32].

Загалом досвід західноєвропейських країн демонструє, що формування публічної політики є безперервним процесом, що вимагає постійного вдосконалення, навіть якщо такі держави мають лідерські позиції на світовій політичній арені. Для України, яка перебуває на шляху демократичних трансформацій, вивчення досвіду цих країн може бути корисним для подальшої розробки власної політики.

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Федеративна Республіка Німеччина та Французька Республіка – одні з найвідоміших європейських держав, які мають довгу історію та багатий досвід у формуванні демократичних принципів публічної політики. Хоча кожна з цих країн має свої унікальні особливості, їхній досвід тісно пов'язаний, багато в чому завдяки історичній конкуренції та близькому географічному розташуванню, і може слугувати цінним матеріалом для вивчення іншими державами. Велика Британія вважається батьківщиною парламентаризму. Британський парламент є

одним з найстаріших у світі і відіграє центральну роль у формуванні їхньої політики.

Велика хартія вольностей (Magna Carta Libertatum) – вважається першою конституцією Англії. Цей документ, прийнятий у 1215 році, обмежив владу короля і заклав основи для розвитку конституційної монархії. Двопартійна система Великої Британії сформувалася протягом століть і вплинула на політичну культуру країни. Парламент складається з двох палат: Палати громад (нижня палата), члени якої обираються на загальних виборах, та Палати лордів (верхня палата), до складу якої входять лорди, призначені монархом або спадкові лорди.

На відміну від багатьох інших країн, у Великій Британії немає єдиного кодифікованого конституційного документа. Конституція формується на основі сукупності законів, судових прецедентів, конституційних угод та політичних традицій [41]. Британська політична система, також відома як Вестмінстерська, стала зразком для багатьох інших країн, особливо країн Співдружності Націй.

В останні десятиліття в Британії спостерігається тенденція до децентралізації влади. Шотландія, Уельс і Північна Ірландія мають свої власні парламенти або законодавчі збори, що наділені значними повноваженнями в деяких сферах. Хоча монарх є символом держави і виконує ряд важливих церемоніальних функцій, його політичні повноваження суттєво обмежені. Монарх діє за порадою прем'єр-міністра і не може втручатися в політичні рішення (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Основні політичні партії Великої Британії

Консервативна партія	Традиційно асоціюється з консервативними цінностями, підтримує вільний ринок і обмежене втручання держави в економіку
Лейбористська партія	Зазвичай підтримує більш соціалістичні погляди, відстоює соціальну справедливість і активну роль держави в економіці
Ліберальні демократи	Займають ліберальні позиції, підтримують соціальну лібералізацію, реформи в освіті та охороні здоров'я

Джерело: складено на основі [22].

Велика Британія є однією з найстаріших демократій світу, наразі її політична система продовжує розвиватися та адаптуватися до нових викликів. Щодо Німеччини можна зазначити, що німецька модель економіки поєднує ринкові механізми з сильним соціальним захистом. Ця модель стала зразком для багатьох інших країн. Німеччина є федеративною державою, де владу розподілено між федеральним урядом та 16 федеральними землями. Кожна земля має значну частину повноважень та власні органи влади. Це забезпечує баланс між центральною владою та регіонами.

Конституція Німеччини, прийнята після Другої світової війни, містить детальні гарантії прав і свобод громадян. Вища законодавча влада належить Бундестагу (федеральному парламенту), який обирається на чотири роки. Виконавчу владу очолює федеральний канцлер, якого обирає Бундестаг. Поряд з представницькою демократією в Німеччині розвинуті інститути прямої демократії, такі як референдуми на рівні земель [22].

Бундестаг (Bundestag) – це нижня палата парламенту, яка обирається на основі пропорційної системи.

Бундесрат (Bundesrat) – верхня палата парламенту, представляє інтереси федеральних земель.

Федеральний президент є символом єдності держави та має досить обмежені повноваження, на відміну від федерального канцлера. Федеральний канцлер очолює уряд та формує політичний курс країни. Німецька політична система характеризується багатопартійністю (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Найбільш впливові партії Німеччини

Християнсько-демократичний союз	Консервативна партія, традиційно орієнтована на бізнес і середній клас
Соціал-демократична партія Німеччини	Соціал-демократична партія, яка відстоює соціальну справедливість і активну роль держави в економіці

Зелені	Партія, що відстоює екологічні цінності, соціальну справедливість і права людини
Вільна демократична партія	Ліберальна партія, що підтримує вільну економіку і мінімальне втручання держави
Альтернатива для Німеччини	Доволі популістська партія, що виступає проти імміграції та євроінтеграції

Джерело: складено на основі [24].

Німеччина має тривалу історію політичної стабільності та демократії. Політика держави характеризується прагненням до консенсусу та компромісів. Поєднання ринкової економіки з розвинутою системою соціального забезпечення дозволяє формувати стабільний соціальний ринок. Водночас розподіл влади між федеральним урядом і землями забезпечує загальну гнучкість і ефективність управління. Важливо зазначити, що в політичному ландшафті Німеччини відбуваються постійні зміни. Нові виклики, такі як міграція, кліматичні зміни та пандемія COVID-19, вимагають від німецької політики адаптації та пошуку нових дієвих рішень [17].

Франція є однією з найстаріших республік у світі та має багату політичну історію. Ідея рівності всіх громадян перед законом є фундаментальною для французької політичної культури. З-поміж інших європейських країн Французька Республіка вважається однією з найбільш централізованих держав, де влада зосереджена в руках центрального уряду. Розділення церкви і держави є важливим принципом для французької політики.

Сучасна Франція представляє собою унітарну, президентсько-парламентську республіку з сильною президентською владою, де президент обирається прямим всенародним голосуванням на п'ятирічний термін. Він є главою держави та має значні повноваження в зовнішній політиці. Прем'єр-міністр призначається президентом і очолює уряд. Уряд несе відповідальність перед парламентом. У Франції двопалатний парламент, який складається з Національних зборів (нижня палата) та Сенату (верхня палата). Національні

збори мають ширші повноваження і обираються на п'ять років прямим всенародним голосуванням. Сенат обирається непрямим голосуванням на шість років.

Як і в Україні, в цій державі існує система поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову. Однак, президентська влада є досить сильною, що відрізняє французьку політичну систему від багатьох інших парламентських республік. Політичне життя Франції характеризується великою кількістю партій, які представляють різноманітні ідеології. Найбільш впливовими є соціалісти, консерватори, ліберали та націоналісти. Конституція Франції, прийнята в 1958 році, виявилася досить стійкою і за понад 60 років зазнала лише незначних змін. Сучасне громадянське суспільство відіграє важливу роль в політичному житті країни. Однак незважаючи на те, що Франція є розвинутою країною і однією з найстаріших демократій світу, в неї існує ряд викликів і проблемних питань (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Основні виклики та проблемні питання сучасної Франції

Економічні труднощі	Французька Республіка може похвалитися однією з найвищих мінімальних заробітних плат в Європі, але попри це там присутній високий рівень безробіття, державний борг, нерівність доходів серед населення
Соціальні конфлікти	Протести «жовтих жилетів» показали наявність глибоких соціальних розколів у суспільстві. Також французькі громадяни нерідко проводять акції протестів, пов'язані з виборами, політичними, економічними чи соціальними питаннями
Ісламський екстремізм	Теракти останніх років стали серйозним викликом для безпеки країни. Загрозу можуть представляти і поодинокі радикальні екстремісти
Європейська інтеграція	Відносини Франції з Європейським Союзом є складними і часто суперечливими. Порівняно з іншими країнами ЄС, Франція намагається займати лідерську позицію у вирішенні світових проблем

Джерело: складено на основі [24, 55].

Французька політична система є результатом довгих історичних процесів. Вона поєднує в собі елементи як президентської, так і парламентської систем, що робить її унікальною серед інших європейських держав.

Усі європейські країни визнають верховенство права як фундаментальний принцип правової держави. Конституції країн ЄС гарантують широкий спектр прав і свобод громадян. Ці держави переважно мають представницькі демократичні системи, в яких народ обирає своїх представників для прийняття рішень [55]. В інформаційному та політичному просторі цих європейських країн може існувати широкий консенсус щодо необхідності соціальної держави, яка забезпечує мінімальний рівень життя для всіх громадян [35].

Досвід європейських країн-гегемонів та інших держав європейського регіону свідчить про те, що демократичні принципи політики можуть розвиватися різними шляхами, але при цьому вони можуть мати спільні корені. Вищеописані країни демонструють, що демократія – це не статичний стан, а динамічний процес, який потребує постійного розвитку, перегляду і вдосконалення. Цей досвід є найбільш близьким для сучасної політичної реальності України [31]. Механізми публічної політики, які використовуються в Україні, мають багато спільних рис з європейськими напрацюваннями. Очікується, що в рамках європейської інтеграції Україна зможе використовувати більше позитивних західних практик для реалізації політики на державному та місцевому рівнях.

Проте цінним для України може бути не тільки досвід найближчих європейських країн. Сполучені Штати Америки відіграють одну з ключових ролей на світовій політичній арені. Їх політична система має ряд унікальних особливостей, які сформувалися історично та відображають цінності, закладені в основу держави. США – це федеративна президентська республіка, де влада розподілена між федеральним урядом та урядами 50 штатів. Кожен штат має свою конституцію та значний рівень самоврядування, проте федеральний уряд має повноваження у таких сферах, як оборона, зовнішня політика, торгівля тощо. Принцип розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки є

фундаментальним для американської політичної системи. Це забезпечує систему стримувань і противаг, що запобігає концентрації влади в одних руках.

В США діє двопартійна система. Це означає, що дві партії, Демократична та Республіканська, домінують в американському політичному житті. Хоча існують інші партії, саме ці дві формують основний політичний дискурс і змагаються за владу, маючи стабільно високу підтримку серед американців. Оскільки США є саме президентською республікою, їх президент визначається як глава держави та уряду. Він обирається на чотирирічний термін і має значні повноваження у внутрішній та зовнішній політиці.

Конституція США є найвищим законом країни і визначає основні принципи державного устрою. Вона забезпечує стабільність політичної системи та захищає права і свободи громадян. Американська політична система передбачає пряму участь громадян в політичних процесах через вибори, референдуми та інші форми громадянської активності.

Конгрес є законодавчим органом США, що складається з Сенату та Палати представників. Сенат представляє інтереси штатів, а Палата представників – населення. Виступаючи як глава держави та уряду, президент формує уряд, веде зовнішню політику, є головнокомандувачем збройних сил, тобто має широкі повноваження по відношенню до своєї країни. Вибори в США проводяться на основі мажоритарної системи в одномандатних округах. Президент обирається за системою колегії виборників, а Демократична та Республіканська партії відіграють ключову роль у формуванні політичної програми та висуванні кандидатів на вибори. Найвищим судовим органом у федеральній судовій системі США, який тлумачить Конституцію та федеральні закони, є Верховний суд (Supreme Court of the United States). Його судді призначаються президентом зі схвалення Сенату.

Президентські, місцеві вибори та вибори до Конгресу проводяться регулярно. Выборча кампанія в Штатах зазвичай є тривалою та досить коштовною. Громадяни цієї держави схильні брати активну участь в політичному житті, відстоюючи свою позицію, організовуючи демонстрації,

протести та інші форми громадянської незгоди [56]. Водночас з цим представники різних інтересів намагаються впливати на прийняття політичних рішень шляхом лобіювання.

Політична поляризація між демократами та республіканцями ускладнює досягнення консенсусу з важливих питань. За останні роки ці процеси стали найбільш помітними. Висока вартість виборчих кампаній сприяє посиленню впливу великих донорів на політичний процес. Наприклад, відомий інженер, підприємець та винахідник Ілон Рів Маск виявляє свою прихильність до Республіканської партії. Вплив грошей на політичні рішення є предметом широких дискусій в американському інформаційному просторі.

Загалом, політична система США має як сильні сторони, так і слабкі місця. Розуміння особливостей американської політики є важливим для аналізу міжнародних відносин, визначення ролі Штатів у світі та вивчення їх досвіду реалізації механізмів публічної політики. Механізми публічної політики в будь-якій сучасній країні перш за все є комплексом інструментів, за допомогою яких держава може втілювати прийняті політичні рішення (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Основні інструменти втілення публічної політики

Законодавство	Прийняття законів, які регулюють певні сфери суспільного життя
Нормативно-правові акти	Підзаконні акти, що деталізують закони
Фінансові інструменти	Бюджет, податки, субсидії, кредити
Адміністративні процедури	Ліцензування, реєстрація, контроль
Інформаційні кампанії	Пропаганда, освіта, інформування

Джерело: складено на основі [9, 47].

Однією з головних особливостей зарубіжного досвіду демократичних країн є залучення громадськості до процесу розробки та реалізації політики.

Громадські слухання, консультації, референдуми є поширеними практиками серед цих держав. Постійний моніторинг та оцінка результатів політики стають запорукою прийняття дієвих рішень. Це цінні засоби, які можуть використовуватися як тактично, так і стратегічно. Гнучкість у внесенні змін за необхідності також є одним із принципів ефективної політичної діяльності. Відкритість інформації про процес прийняття рішень та його результати може стати прикладом якісної комунікації з громадськістю для інших країн, що розвиваються [42].

Здатність політики швидко реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища є важливим матеріалом для вивчення в контексті розвитку потужної держави. Поєднання зусиль різних рівнів влади (центрального, регіонального та місцевого) може бути прикладом вмілого проведення політики розвинутими країнами. Партнерство держави з громадськими організаціями є прямим проявом співпраці з громадянським суспільством, це усталена практика для ряду провідних держав, що також може слугувати прикладом для наслідування.

Окрім вищезазначених, ефективні механізми публічної політики мають скандинавські країни. Вони відомі своїми моделями соціальної держави, високим рівнем життя та якісними системами освіти і охорони здоров'я. Серед країн ЄС найбільший інтерес представляє саме Німеччина, оскільки в цієї держави сильна економіка, розвинена система соціального забезпечення, ефективна система професійного навчання. У лідера світової демократії США інноваційна економіка, розвинена система вищої освіти, активне громадянське суспільство. Сінгапур наразі має швидкий економічний розвиток, ефективну систему управління, загалом ця країна орієнтована на залучення інвестицій.

Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє ідентифікувати кращі світові практики, виявити дієві інструменти та підходи. Це дає змогу проаналізувати політичні невдачі інших країн та на основі цього уникати власних помилок в майбутньому. Проте застосування зарубіжного досвіду має пройти адаптацію до національних особливостей, враховуючи український контекст.

Таким чином, для України зарубіжний досвід реалізації механізмів публічної політики є цінним джерелом знань. Зараз Україна найбільш тісно співпрацює з іншими демократичними державами, і це чудова нагода сильніше зануритись у вивчення їх вдалого досвіду. Однак, необхідно враховувати, що кожна країна має свої унікальні особливості, тому просте копіювання іноземних моделей не завжди матиме позитивні наслідки. Варто адаптувати кращі практики до українських реалій та розробляти власні механізми, які відповідатимуть наявним потребам суспільства [46].

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Основні проблеми ефективного використання ресурсів, інструментів та механізмів реалізації публічної політики (на прикладі діяльності уряду під час кризи)

Повномасштабне російське вторгнення на територію України, яке розпочалось 24 лютого 2022 року, мало значні негативні наслідки для різних сфер життя українського суспільства, зокрема це мало загальний негативний вплив на соціальну та економічну сфери. Український уряд зіткнувся з сильним тиском з боку сусідньої країни, коли існування державності та незалежності України було поставлено під загрозу в перших місяцях російської агресії. Великій кількості українських громадян довелося евакуюватися з небезпечних регіонів, що призвело до однієї з найбільших гуманітарних криз в Європі за останні десятиліття. Деякі українці отримали поранення або загинули в результаті бойових дій, спричинених Російською Федерацією.

Проте, незважаючи на грандіозні виклики перших місяців боротьби, Україна змогла відстояти столицю, відтіснивши російських солдат з території Київської області і тим самим забезпечивши більшу стабільність у роботі центральної влади. Президент України Володимир Зеленський особисто інформував громадян про останні події, роботу уряду та перебіг бойових дій шляхом відео звітування [63].

Більше двох років активної фази війни спричинили значні психологічні травми у частини населення, особливо серед молоді. Багато родин були розділені по причині залучення переважно чоловічої частини населення до лав Збройних Сил та територіальної оборони, в той час як жінки та діти мали можливість евакуюватися до інших країн. За час, що минув, в державі можна спостерігати

ознаки посилення соціальної нерівності, оскільки найбільше від бойових дій постраждали ті категорії населення, хто вже перебував у вразливому становищі.

Російськими військами були завдані серйозні руйнування української інфраструктури, включаючи руйнування або знищення житлових багатоповерхівок, шкіл, лікарень, заводів та енергетичних мереж. Наслідки цих руйнувань та загальне ведення бойових дій призвело до різкого скорочення валового внутрішнього продукту (ВВП) України. Загалом війна спричинила зростання цін на товари та послуги, що особливо важко вдарило по громадянам з низьким рівнем доходів. Для підтримки економіки та подальшого фінансування оборони уряд країни був змушений вдатися до збільшення державного боргу.

Водночас військові загрози віддалили великих інвесторів, прогнозовано призвівши до загального зменшення інвестицій в українську економіку. Одним з перших загальновідомих прикладів відтоку інвестицій стала заборона міжнародним авіакомпаніям перетинати повітряний простір України напередодні російського вторгнення в 2022 році. Іншим прикладом можна назвати порушення ланцюжків постачання та ускладнення експорту української продукції, особливо зернових культур. Постачання цієї продукції морськими шляхами було порушено через російську військову присутність в Чорному морі. Таким чином військові дії в Україні почали загрожувати глобальній продовольчій безпеці, оскільки Україна вважається одним з найбільших експортерів зерна на європейському континенті.

Регулярні російські атаки на українську енергетичну інфраструктуру почали призводити до відключень світла та загального дефіциту електроенергії, що мало негативний вплив на промисловий сектор та побут населення. Вже зараз можна прогнозувати, що війна в Україні матиме довгострокові наслідки для держави та іншої частини світу. Відновлення української інфраструктури, промисловості та населення може бути тривалим і надскладним процесом, який вимагатиме зусиль та грамотної політики уряду, значних інвестицій, координації і міжнародної підтримки. Гостро постало питання налагодженої взаємодії між різними гілками влади в державі (рис. 3.1).

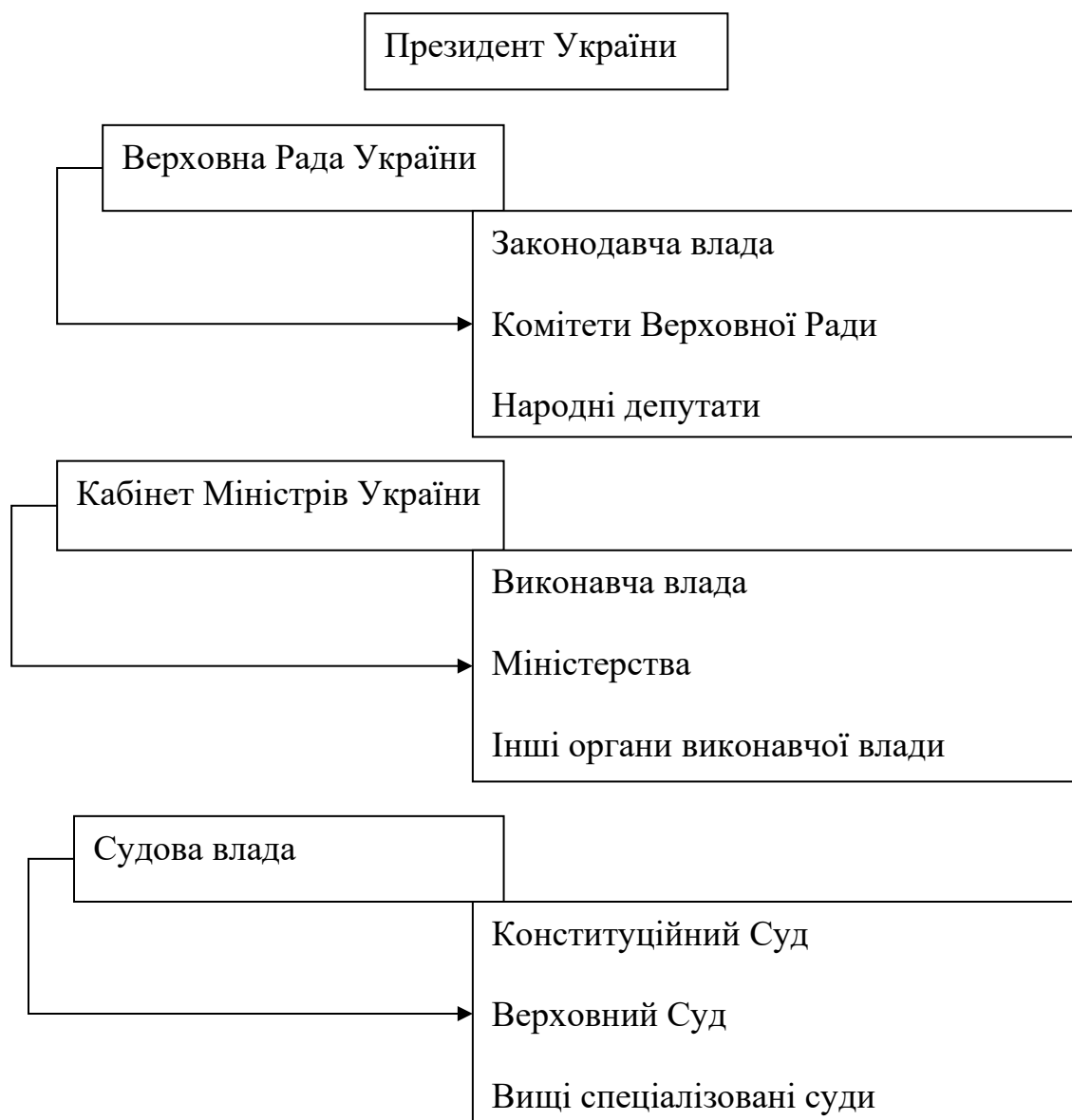

Рис. 3.1. Основні гілки влади в Україні та їхні взаємозв'язки

Джерело: складено на основі [41, 46].

Російська агресія проти України породила безпрецедентні виклики для українського уряду, що охопили різні аспекти суспільного життя. Серед найважливіших викликів для держави виявились гуманітарна криза, економічна нестабільність, інфляція, військові та політичні загрози.

З перших місяців війни громадяни очікували від влади організації безпечної евакуації сотень тисяч людей з зон бойових дій та наближених до них територій, забезпечення біженців житлом, харчуванням і медичною допомогою.

Серед багатьох сімей згодом постали проблеми відшкодування втраченого житла для всіх, хто цього потребує. Важливо було проводити інтеграцію в українське суспільство внутрішньо переміщених осіб, надавати їм робочі місця та соціальні пільги. Швидке і якісне відновлення житлових будинків, лікарень та інших об'єктів цивільної інфраструктури стало одним з пріоритетних напрямків роботи уряду. Органи виконавчої влади та місцеве самоврядування долучились до волонтерської діяльності, забезпечуючи населення продуктами харчування, медикаментами та іншими необхідними товарами [21]. Важливим було проведення перемовин щодо постачання гуманітарної допомоги постраждалим регіонам з інших країн.

Урядом було проведено планування щодо відновлення промислових підприємств, сільського господарства та інших галузей економіки після завершення бойових дій. Проте чітким планам щодо подальшого розвитку держави стає на заваді невизначеність положення, в якому може опинитися Україна після війни. Для контролю ситуації всередині держави уряд проводить антиінфляційну політику, застосовуючи практики стабілізації національної валюти. Органи центральної влади та місцевого самоврядування сприяють залученню значних фінансових ресурсів для відновлення економіки. Здебільшого це залучення міжнародної фінансової допомоги шляхом участі в грантових програмах. Важливою складовою політики під час кризи стало забезпечення сприятливих умов для діяльності бізнесу та створення нових робочих місць. Це стимулює внутрішню економіку, підвищує якість національної продукції та допомагає створювати більш стабільне економічне середовище для вразливих верств населення.

Серед основних задач для уряду після повномасштабного російського вторгнення було забезпечення Збройних Сил України сучасною зброєю та військовою технікою, тобто створення безпечніших умов для життя громадян України наявними у влади ресурсами та засобами. Окрім того, «невідкладним завданням у сфері публічної служби з початком війни стало – організація діяльності військових адміністрацій» [66]. Перед військовим керівництвом

постала необхідність проведення мобілізації та формування нових військових частин. Співпраця з міжнародними партнерами у сфері оборони та безпеки відзначилась серією дипломатичних зустрічей міністрів оборони кількох десятків країн світу у форматі «Рамштайн» (Ramstein Meetings). Українські засоби масової інформації почали активніше діяти в політиці протидії російській пропаганді та дезінформації.

Збереження демократичних інститутів та забезпечення прав і свобод громадян під час дії воєнного стану, важких суспільних потрясінь і мобілізаційних процесів стало серйозним викликом для влади. Проведення необхідних реформ для наближення України до європейських стандартів на практиці виявило ряд недоліків в українському управлінні, які мають бути виправлені для подальшої можливості інтеграції України в західний простір.

Після повномасштабного російського вторгнення акцент в українській зовнішній політиці робився на активізації зусиль щодо інтеграції України в Європейський Союз та НАТО. Багато зусиль було направлено на сприяння міжнародній ізоляції Російської Федерації та посилення санкцій проти неї.

Водночас в Україні стала актуальною сфера надання психологічної допомоги постраждалим від війни. В рамках цих потреб суспільства була створена Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» за ініціативою Першої леді України Олени Зеленської. Свою важливість довела організація освітнього процесу в умовах воєнних загроз, що стало другим надважливим викликом для сфери освіти після всесвітньої пандемії COVID. Медична сфера також опинилась у складному становищі через брак кваліфікованих кадрів, спричинений міграцією населення та мобілізаційними процесами. Проте надання якісної медичної допомоги населенню залишається одним із пріоритетів у роботі уряду.

Публічна політика є непростою сферою, що вимагає від її учасників постійної координації різноманітних ресурсів та інструментів для досягнення поставлених владою цілей. Проте, ефективність цих елементів часто

підривається численними проблемами, які потребують ґрунтовного аналізу та вирішення.

Однією з головних проблем є обмеженість ресурсів, доступних для реалізації публічної політики. Це стосується як фінансових, так і людських, технологічних та інформаційних ресурсів. Недостатнє фінансування часто призводить до неповної реалізації запланованих заходів або їх низької якості [18]. Брак кваліфікованих кадрів може негативно впливати на ефективність впровадження політики.

Іншою проблемою можна назвати непослідовність у визначенні політичних стратегій. Часті зміни у керівництві, політичні конфлікти та різниця в поглядах між різними зацікавленими сторонами призводять до нестабільності в реалізації політики. Це може викликати невизначеність у використанні ресурсів та призводити до дублювання зусиль або, навпаки, до прогалин у виконанні політичних завдань.

Критичним аспектом реалізації будь-якої політики є фінансування. Інколи можуть виникати ситуації, коли виділені кошти не відповідають реальним потребам або неефективно розподіляються між різними програмами [25]. Такі нюанси можуть призводити до затримок у реалізації проектів або їх повного провалу, а також до зниження довіри суспільства до державних інститутів (рис. 3.2).

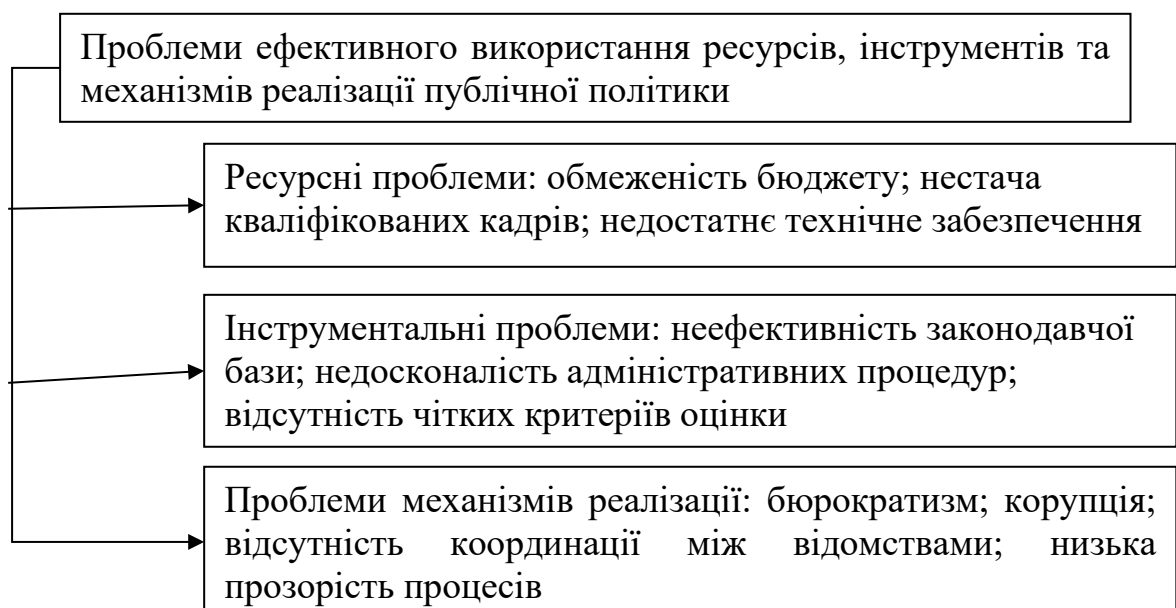

Рис. 3.2. Проблеми ефективного використання ресурсів, інструментів та механізмів реалізації публічної політики

Джерело: складено на основі [24, 38].

Це основні проблеми ефективного використання ресурсів, інструментів і механізмів реалізації публічної політики, які залишаються актуальними і під час кризи.

Механізми реалізації публічної політики часто характеризуються недостатньою гнучкістю та здатністю адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Це може призводити до неадекватності політики в умовах швидких соціально-економічних трансформацій чи глобальних викликів.

Відсутність ефективних систем моніторингу та оцінки реалізації політики значно ускладнює виявлення проблем на ранніх етапах та внесення необхідних коректив. Це може призводити до недбалого використання ресурсів та, зрештою, провалів у досягненні поставлених цілей [50].

Політичні фактори, такі як, наприклад, короткострокові електоральні інтереси чи лобіювання певних груп впливу, можуть негативно відобразитися на дієвості використання ресурсів та виборі інструментів реалізації публічної політики.

Участь громадськості в процесах формування та реалізації політики є ключовою для забезпечення її успіху в майбутньому. Однак, недостатня інформованість, апатія населення та відсутність механізмів зворотного зв'язку здатні призвести до того, що політики не враховують реальні потреби та інтереси громадян. Ця особливість може викликати соціальне невдоволення та знижувати легітимність політичних рішень.

Прозорість і підзвітність також можна назвати важливими елементами для забезпечення довіри до державних установ. Низький рівень прозорості процесів розподілу ресурсів та реалізації політики, а також недостатня підзвітність органів влади призводить до зловживань, корупції та неякісного використання

ресурсів, що може підірвати суспільну підтримку та ускладнити подальші зусилля з реформування.

Стрімкий розвиток технологій створює нові можливості для покращення політичних процесів, але водночас вимагає значних інвестицій та адаптації існуючих механізмів управління. Неспроможність своєчасно реагувати на технологічні виклики може призводити до зниження якості використання ресурсів та інструментів політики [20].

Ефективність використання ресурсів, інструментів та механізмів реалізації публічної політики може потребувати комплексного підходу, що враховуватиме вищезазначені проблеми. Вирішення цих викликів може суттєво підвищити ефективність публічної політики, зміцнити довіру громадськості та забезпечити сталий розвиток суспільства. Це включає вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження інноваційних управлінських практик, посилення механізмів координації та підзвітності, а також розвиток людського капіталу в сфері публічного управління.

Наступний рисунок відображає основні проблеми, які є актуальними під час криз та суспільних потрясінь (рис. 3.3).

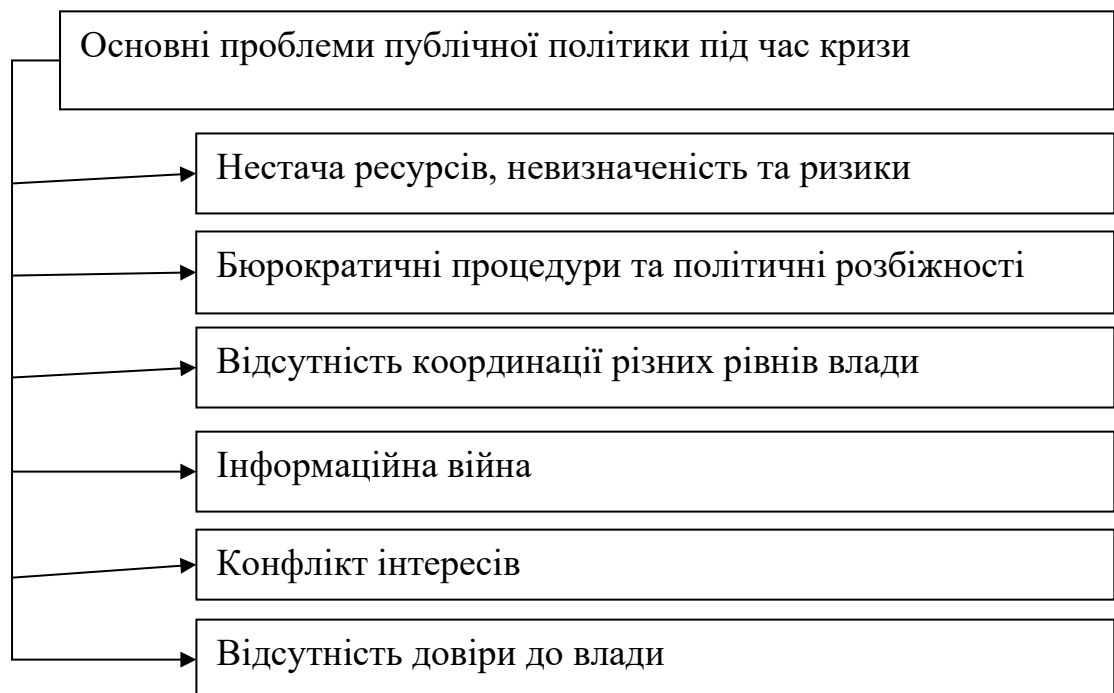

Рис. 3.3. Основні проблеми публічної політики під час кризи

Джерело: складено на основі [7, 52].

Кризові ситуації в державі мають особливість призводити до дефіциту бюджету, зменшення податкових надходжень та зростання соціальних виплат. Можливості уряду фінансування необхідних заходів в такі часи стають обмеженими [43].

Значні виклики вимагають від влади оперативних дій. Однак, бюрократичні процедури та політичні розбіжності можуть впливати на процес прийняття рішень, уповільнюючи його. Результативна реакція на розрив вимагає узгоджених дій центрального уряду, регіональних та місцевих органів влади. Відсутність координації є негативним чинником і може призводити до дублювання зусиль та незадовільного використання ресурсів.

Кризи та масштабні потрясіння зазвичай супроводжуються високим рівнем невизначеності щодо подальшого розвитку подій. Ці фактори невизначеності можуть ускладнювати прогнозування та оцінку ефективності різних політичних заходів.

В часи заворушень та потрясінь різні групи суспільства можуть мати протилежні інтереси. Тому уряд змушений балансувати між різними групами тиску, що також може значною мірою ускладнювати прийняття рішень [64]. Негативні події часто підривають довіру громадян до чинної влади, особливо в епоху швидкого розповсюдження інформації за допомогою Інтернету, що заважає чіткому впровадженню потрібних реформ та заходів.

Сучасний світ у стані глобальних чи локальних криз часто характеризується розповсюдженням дезінформації та маніпуляцій. Ці негативні явища підривають довіру до офіційних джерел інформації та ускладнюють комунікацію з громадськістю. Представники владних структур повинні мати розуміння того, що штучно створені протиріччя та розбіжності підривають соціальну злагоду та ускладнюють пошук компромісів. Загалом, поширення неправдивої інформації про уряди, ЗМІ та інші важливі інституції негативно

впливає на їх діяльність, підриваючи їхній авторитет та легітимність. Проте такі шкідливі практики залишаються актуальними.

Дезінформація та маніпуляції можуть бути використані для дискредитації кандидатів, спотворення результатів виборів та впливу на політичні рішення. Швидке поширення фейкових новин та образливих повідомлень може призводити до ескалації конфліктів, хуліганства та насильства в різних проявах. Окрім того, поширення дезінформації в економічній сфері може викликати суспільну паніку, призводити до масового продажу активів та дестабілізації фінансових ринків. Всі ці явища здатні підривати міжнародні відносини, сприяти поширенню теорій змови та підтримувати авторитарні режими.

Однак існують і шляхи подолання вищезазначених проблем:

– **Стратегічне планування:** Розробка довгострокових стратегій управління кризами дозволяє заздалегідь визначити потенційні загрози та розробити відповідні заходи;

– **Створення резервів:** Накопичення фінансових резервів та матеріальних ресурсів дозволяє уряду швидше реагувати на кризи;

– **Спрощення бюрократичних процедур:** Зменшення кількості бюрократичних перешкод дозволяє пришвидшити процес прийняття рішень;

– **Посилення координації між різними рівнями влади:** Створення ефективних механізмів взаємодії між центральним урядом, регіональними та місцевими органами влади сприяє більш ефективному розподілу відповідальності та ресурсів;

– **Залучення експертів та громадськості:** Залучення незалежних експертів та громадських організацій до процесу прийняття рішень сприяє розробці більш збалансованих та ефективних політик;

– **Прозорість комунікації:** Відкрита та чесна комунікація з громадськістю дозволяє підвищити довіру до уряду та забезпечити підтримку громадян.

Під час збройних конфліктів та криз уряд має концентрувати зусилля на зміцненні обороноздатності, залучаючи всі наявні ресурси для армії та

забезпечуючи підтримку військовим частинам. Висока обороноздатність держави є основою її захисту від зовнішніх загроз.

В компетенцію влади входить вжиття заходів для підтримки економіки, включаючи фінансові програми, дотації для підприємств та стимулювання інвестицій. Протистояння ворожій пропаганді та вчасне виявлення дезінформації є важливою складовою діяльності урядових структур, що допомагає забезпечувати громадянам доступ до достовірної інформації.

В критичних умовах потрібно продовжувати забезпечувати дотримання прав і свобод громадян, навіть якщо це умови надзвичайного стану. Водночас з цим уряд має оперативно та своєчасно залучати підтримку міжнародних партнерів, укладаючи угоди про співпрацю з іншими країнами та міжнародними організаціями. Варто також якісно організовувати надання допомоги постраждалим громадянам, включаючи медичні послуги, продукти харчування та притулок.

Уряд має дбати про впровадження програм, які сприятимуть соціальній згуртованості та будуть зменшувати загальне напруження серед населення. Заздалегідь необхідно розробити стратегії відновлення після закінчення війни, щоб забезпечити швидкий і більш комфортний перехід до мирного життя.

Таким чином, дії влади повинні бути рішучими, виваженими та орієнтованими на довгострокову перспективу. Помилково буде діяти лише на тактичному рівні, адже «публічна політика є ланкою загального стратегічного плану розвитку нації в цілому чи окремих її складових, реалізація якої здійснюється в межах певної системи, розвивається та трансформується разом з нею» [57]. Ефективне управління в складні періоди вимагає балансу між забезпеченням негайних потреб населення та стратегічним плануванням майбутнього держави. Цей комплексний підхід дозволить не лише пережити кризовий період, але й створити надійну основу для подальшого розвитку та процвітання нації.

3.2. Специфіка та перспективи розвитку вітчизняної моделі реалізації публічної політики

Вітчизняна модель реалізації публічної політики, як і моделі в інших країнах, що межують з Україною, була сформована під впливом історичних, політичних, економічних та соціальних факторів. Українська модель РПП пройшла значну еволюцію з моменту здобуття Україною незалежності в 1991 році. Основним аспектом цієї моделі є процес децентралізації. З 2014 року держава впроваджує реформи, які передбачають передачу значних повноважень та ресурсів від центральної влади до органів місцевого самоврядування. Це дозволить громадам ефективніше вирішувати локальні проблеми на місцевому рівні.

Зараз активно розвиваються українські електронні послуги та цифрові інструменти участі громадян. Наприклад, портал «Дія» надає доступ до багатьох державних послуг онлайн. Поштовхом до розвитку сфери електронних сервісів стала пандемія COVID та повномасштабне російське вторгнення, що значно ускладнило офлайн роботу в окремих регіонах та на рівні всієї держави.

Основою для реалізації політики в Україні слугує Конституція та закони, при цьому ключову роль відіграють Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Президент та місцеві органи влади. Також в останні роки для політичних процесів і формування політики загалом зростає важливість громадських організацій та активістів.

Україна має змішану парламентсько-президентську форму правління. Це означає, що повноваження розподілені між Президентом, Верховною Радою та Кабінетом Міністрів. Така система створює певний баланс влади, але іноді призводить до виникнення політичних конфліктів. Українська модель часто характеризується як гібридна, оскільки вона поєднує елементи як радянської, так і західної систем управління. Ознаки цієї гібридності проявляються у збереженні певних централізаційних тенденцій, бюрократичних процедур, а з іншого боку – у прагненні до децентралізації, участі громадянського суспільства та

впровадженні ринкових механізмів. Політичні рішення приймаються на різних рівнях – від національного до місцевого. Це включає центральні органи влади, обласні адміністрації та місцеве самоврядування [61].

Однією з основних проблем української політичної моделі є слабкість інститутів державного управління, що проявляється в наявності корупції, неефективності, недостатній прозорості та підзвітності державних органів. Низький рівень довіри громадян до державних інституцій є наслідком частих корупційних скандалів, неефективності та хронічного невиконання обіцянок політичними діячами.

Курс на європейську інтеграцію суттєво впливає на формування публічної політики, тому в Україні відбувається адаптація законодавства до норм і стандартів Європейського Союзу та впровадження кращих європейських практик управління. Водночас з тим громадські організації приймають активну участь в моніторингу діяльності державних органів, ініціюють соціальні проекти та лобіюють свої інтереси.

Соціальна нерівність в Україні є однією з найвищих в Європі, тому уряд має продовжувати працювати над розвитком ефективної системи боротьби з корупцією, сприяти забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян та проводити реформи управління, спрямовані на децентралізацію влади, спрощення адміністративних процедур, підвищення прозорості та підзвітності державних органів, використовуючи досвід та консультації з провідними європейськими країнами [68]. Наразі Україна може аналізувати і застосовувати досвід всіх 27 держав-членів ЄС, перебуваючи на шляху розвитку громадянського суспільства та системи державного управління.

Розвиток вітчизняної моделі реалізації публічної політики може бути значним і мати кілька важливих аспектів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Особливості розвитку вітчизняної моделі публічної політики

Децентралізація	Продовження реформ у сфері децентралізації може підвищити ефективність управління на місцевому рівні. Децентралізація може допомогти покращити якість
-----------------	---

	послуг, скоротити бюрократичні бар'єри та посилити відповідальність місцевих органів влади
Участь громадськості	Залучення громадськості до процесів прийняття рішень та реалізації політики є критично важливим. Розвиток інструментів для участі громадян, таких як консультації, публічні обговорення та електронні петиції, може сприяти збільшенню рівня прозорості та підзвітності
Антикорупційні заходи	Продовження боротьби з корупцією, підвищення дієвості і якості цієї боротьби є ключовим фактором, що впливає на покращення довіри до державних інститутів. Важливо посилювати незалежність антикорупційних органів, забезпечувати прозорість у використанні державних ресурсів і запроваджувати ефективні механізми контролю
Електронне врядування	Розвиток електронного врядування може підвищити ефективність державних послуг, спростити доступ до інформації, зменшити бюрократичні процеси та корупційні ризики. Впровадження новітніх технологій для автоматизації адміністративних процесів і полегшення взаємодії громадян із державними органами є перспективним напрямком для держави
Інституційна спроможність	Підвищення професійного рівня державних службовців і вдосконалення організаційних структур можуть суттєво вплинути на якість реалізації публічної політики. Забезпечення адекватного фінансування та ресурсного забезпечення для державних інституцій також має велике значення
Політична стабільність	Стабільність політичного середовища важлива для довгострокового планування та реалізації політики. Політична воля до проведення реформ і узгодженість у прийнятті рішень сприятимуть успіху реалізації публічної політики
Екологічна та соціальна відповідальність	Зростаюча увага до екологічних проблем і соціальної справедливості може вплинути на формування та реалізацію публічної політики. Впровадження сталих практик та орієнтація на інтереси всіх верств населення можуть стати важливими аспектами розвитку політики

Джерело: складено на основі [14, 31, 41].

Ці напрями можуть забезпечити гнучкість і адаптивність моделі реалізації публічної політики в Україні, дозволяючи державі краще реагувати на сучасні виклики та суспільні потреби. По деяким з цих напрямків вже є досвід

позитивних змін, тому важливо продовжувати національну політику, спрямовану на розвиток української моделі. За останні роки Україна досягла значних успіхів у сфері електронного урядування. Це процес цифрової трансформації державних послуг, який має на меті зробити взаємодію громадян, бізнесу та держави більш ефективною, прозорою та доступною. На думку Коваленко Світлани Володимирівни «цифрові трансформації впливають на теорію державного управління та практичну діяльність органів публічної влади і закономірно наштовхують на необхідність пошуку нових управлінських моделей чи інтеграцію в традиційну модель роботи органів публічної влади сучасних інструментів управління» [28].

Сьогодні українці мають можливість отримати широкий спектр послуг онлайн, включаючи реєстрацію новонароджених, отримання довідок, сплату податків, оформлення субсидій тощо. Вебпортал «Дія» (скорочення від «Держава і я») став зручним інструментом для доступу до державних послуг в одному місці. Це значно спростило процедури підписання документів та надання довідок, адже мобільні додатки, такі як Дія та Helsi, забезпечують зручний доступ до послуг з будь-якого місця перебування громадянина.

Україна неодноразово відзначалася як лідер у сфері електронного урядування в регіоні. Уряд планує сприяти наданню ширшого спектру послуг онлайн, включаючи тих, що стосуються правосуддя, освіти та охорони здоров'я. Для створення нових сервісів та продуктів відбувається інтеграція з приватним сектором, співпраця з бізнесом [19]. Використання штучного інтелекту для автоматизації процесів і покращення якості послуг стає невід'ємною частиною сучасних планів розвитку в різних сферах.

Україна має значний потенціал для подальшого розвитку сфери електронних послуг. Досягнуті результати свідчать про готовність держави до цифрової трансформації. Проте для успішного подолання існуючих викликів потрібні подальші інвестиції в інфраструктуру і кібербезпеку, розвиток людського капіталу та зміна культури управління.

Питання необхідності змін в культурі управління України є актуальним та багатограним, адже охоплює широкий спектр аспектів, від історичних коренів до сучасних викликів. Сучасні методи управління, такі як гнучкі підходи (Agile), надають можливість більш оперативно реагувати на зміни та краще адаптуватися до нових умов. Це дозволяє зменшити витрати та підвищити продуктивність. В цілому «новий публічний менеджмент, як системна композиція інноваційних управлінських підходів, протистоїть концепції адміністративної держави» [44]. Новітні підходи акцентують увагу на розвитку талантів, мотивації працівників та створенні позитивного робочого середовища. Це допомагає зберігати та розвивати найкращих фахівців, а також підвищує загальний моральний дух.

Інвестори часто шукають стабільні та прозорі управлінські практики. Покращення культури управління може зробити український бізнес і державні інституції більш привабливими для світових інвесторів. Використання нових методологій та технологій дозволяє оптимізувати бізнес-процеси, зменшити затрати та підвищити ефективність діяльності. Для успішної реалізації змін необхідно враховувати культурні особливості, освіту та тренінги для менеджерів, а також підтримку з боку вищого керівництва. Реалізація цих змін може вимагати часу, але вона може суттєво покращити управлінську ефективність і загальний рівень розвитку української економіки.

Кращим прикладом цифровізації сфери державних послуг в Україні є сервіс Дія [26]. Це інноваційний український мобільний додаток, який підвищує зручність і швидкість процесу взаємодії громадян з державою. Завдяки цьому сервісу громадяни мають можливість отримати доступ до широкого спектру державних послуг зі свого смартфона, що дозволяє економити час і спрощує бюрократичні процеси (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Основні функціональні можливості Дії

Цифрові документи	<ul style="list-style-type: none"> – Водійське посвідчення; – Техпаспорт; – Ідентифікаційний код; – Закордонний паспорт;
--------------------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> – COVID-сертифікати; – Інші документи <p>Ці документи мають таку ж юридичну силу, як і їхні паперові аналоги</p>
Державні послуги	<ul style="list-style-type: none"> – Отримання довідок; – Реєстрація місця проживання; – Оформлення субсидій; – Звернення до державних органів; – Інші послуги <p>Більшість з цих послуг можна отримати онлайн, без відвідування державних установ</p>
Дія.Підпис	<p>Надає можливість підписувати електронні документи за допомогою кваліфікованого електронного підпису. Ця послуга спрощує взаємодію з різними онлайн-сервісами, включаючи банківські та податкові</p>
Інші корисні функції	<ul style="list-style-type: none"> – Швидкий пошук найближчих аптек, банків, АЗС тощо; – Інформація про проведення виборів та референдумів; – Можливість повідомити про порушення правил дорожнього руху; – Можливість зареєструвати шлюб

Джерело: складено на основі [19, 26].

Дія відзначається зручністю використання. Доступ до необхідних документів та послуг може знаходитись у смартфоні громадян України. Відсутність необхідності стояти в чергах є перевагою для громадян, що дозволяє економити час та обходити застарілі бюрократичні процеси. Завантажити цей мобільний застосунок можна в магазині додатків Google Play та інших офіційних сервісах.

Іншими перевагами Дії є високий рівень захисту персональних даних та можливість відстежувати статус звернень. Користувачі додатку можуть розраховувати на постійний розвиток і поступове збільшення кількості функцій. Окрім мобільного застосунку, Дія також функціонує в режимі веб-сайту для браузерів на ПК.

Helsi – український мобільний додаток, який має на меті спростити взаємодію пацієнтів з медичними установами. Це екосистема медичних послуг, доступних в онлайн-форматі (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Основні функціональні можливості Helsi

Запис до лікаря	Швидкий і комфортний пошук лікарів за спеціалізацією, розташуванням та відгуками інших пацієнтів. Можливість записатися на прийом в зручний для пацієнта час
Онлайн-консультації	Можливість отримати консультацію лікаря в будь-який час у форматі онлайн. Це актуально в умовах пандемії та для тих пацієнтів, хто не має можливості відвідати клініку особисто
Замовлення ліків	Можливість замовити ліки онлайн зі знижкою і отримати їх в найближчій аптеці
Електронна медична картка	Можливість зберігати медичні документи в одному місці: результати аналізів, виписки з лікарень, історію хвороб
Донорство крові	Можливість стати донором і врятувати життя іншим громадянам
Тактична медицина	Корисні поради та інструкції з надання першої медичної допомоги

Джерело: складено на основі [13, 17].

Застосунок Helsi є наслідком систематичної співпраці між державними структурами, українським бізнесом та громадянами. Ця медична інформаційна система демонструє реалізацію реформ у сфері надання медичних послуг. Зараз Helsi став зручним інструментом для оптимізації взаємодії з медичною системою. Це може суттєво спростити життя пацієнтам, адже більшість медичних процедур можна оформити онлайн, не відвідуючи поліклініку. Ця система дозволяє збирати весь медичний досвід пацієнтів в одному додатку, пропонує широкий вибір лікарів і медичних послуг. Персональні дані користувачів Helsi захищені від хакерських атак та зловмисників.

Більшість користувачів відзначають зручність та функціональність додатку. Особливу цінність представляє можливість записатися до лікаря онлайн

і отримати консультацію в зручний для пацієнта час. Однак, як і в будь-якому сервісі, зустрічається негативний досвід використання застосунку, пов'язаний з технічними збоями або проблемами з бронюванням. Додаток постійно розвивається, що дозволяє додавати нові функції і можливості. Helsi є зручним і сучасним способом взаємодії з медичною системою України.

Повномасштабне російське вторгнення суттєво вплинуло на роботу державних структур, але водночас посилило процеси цифровізації. За останні роки сфера оборони також зазнала значних змін, пов'язаних з цими нововведеннями [3]. Українські розробники активно працюють над створенням корисних мобільних додатків, які полегшують життя військовослужбовців та допомагають ЗСУ у боротьбі за незалежність держави. Ці застосунки охоплюють широкий спектр функцій, від комунікації та координації до надання інформації та підтримки морального духу.

Для цивільних громадян існує ряд сервісів, покликаних спростити життя, підвищити обізнаність та безпеку під час дії воєнного стану. Популярними є мобільні додатки, які сповіщають про повітряну тривогу в режимі реального часу, це дозволяє громадянам бути обізнаними про існуючі загрози та діяти відповідним чином. Інші додатки, такі як «Мапа тривог України», показують в режимі реального часу українські області, в яких оголошена повітряна тривога. Тобто такі сервіси не обмежені місцезнаходженням користувача, а аналізують та надають інформацію про небезпечні зони на території всієї держави (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Популярні українські військові додатки та інші онлайн сервіси

Армія+	Комплексний додаток, який об'єднує військовий квиток, електронні рапорти та інші корисні функції
Дія	Цей додаток дозволяє переказувати кошти на підтримку ЗСУ та отримувати інформацію про внутрішньо переміщених осіб
Повітряна тривога	Додаток, який в режимі реального часу інформує користувачів про наявність чи відсутність повітряних загроз
Мапа тривог України	В режимі реального часу показує області, в яких оголошена повітряна тривога

Резерв+	Цей додаток містить електронний військово-обліковий документ користувача
DeepStateMap	Сервіс, який в режимі реального часу демонструє перебіг бойових дій на мапі України
Спеціалізовані додатки для різних родів військ	Інструкції, текстові та інші матеріали, які дозволяють краще ознайомитись зі специфікою несення військової служби

Джерело: складено на основі [3, 66].

Українські розробники продовжують створювати потужні інструменти, які спрощують надання послуг, створюють зручний зв'язок з державними структурами та допомагають громадянам у повсякденному житті [40]. Розвиток військових сервісів є важливим напрямком цифрової трансформації оборонного сектору країни.

Зараз Україна, як держава зі стрімкими сучасними трансформаціями, має унікальну модель реалізації публічної політики. Досвід цифровізації сфери послуг доводить, що взаємодія державних органів з приватними структурами та громадянами може мати позитивні наслідки в контексті реформування державного сектору. Впровадження нових підходів та інструментів, таких як Smart City, може допомогти підвищити ефективність управлінських процесів. Вдосконалення законодавства, яке регулює публічну політику, може забезпечити більшу політичну стабільність та передбачуваність дій уряду. Подальше надання повноважень місцевим органам влади може сприяти більш дієвому управлінню на місцях.

ВИСНОВКИ

Під час дослідницької роботи було доведено актуальність обраної теми. Об'єкт дослідження проаналізований з використанням декількох основних теоретичних підходів. Публічна політика, як галузь знань та практичної діяльності, спирається на різні теоретичні підходи, що сприяють розумінню, аналізу та формуванню політичних рішень. На початку дослідження були представлені та охарактеризовані деякі з таких теоретичних підходів, а саме інституціоналізм, плюралізм, раціональний вибір, історизм і критична теорія. Вони висвітлили різні аспекти розуміння та вивчення поняття і змісту публічної політики, що заклало основу для подальшої пошуково-аналітичної роботи.

Політичні ресурси, механізми та інструменти являли собою основний напрямок цього дослідження. Ресурси виступають фундаментом, на якому будується реалізація будь-якої політики. Різноманіття ресурсів може включати фінансові, людські, інформаційні, матеріально-технічні ресурси та ресурси часу. Механізми публічної політики виступають як інструменти та процеси, за допомогою яких політика втілюється у життя. Вони включають правові (закони, постанови і накази), організаційні (структури та інституції, відповідальні за впровадження політики), економічні (фінансові стимули, податки, субсидії), інформаційні (системи збору та аналізу даних, моніторингу та оцінки політики) та соціально-психологічні механізми (методи впливу на суспільну думку та поведінку громадян). Для впровадження публічної політики використовується низка інструментів, які можна структурувати за кількома основними категоріями. До регуляторних інструментів можна віднести закони та нормативно-правові акти, ліцензування і сертифікацію, стандарти та норми. До економічних відносяться податки і збори, субсидії та грантові програми, державні закупівлі. Інформаційні інструменти містять в собі публічні кампанії, освітні програми, консультації та рекомендації. Організаційні містять процеси створення державних установ, державно-приватне партнерство та координаційні механізми. Інфраструктурні інструменти представлені у вигляді будівництва та

утримання об'єктів інфраструктури, надання публічних послуг і забезпечення громадських благ. Націлена на результат політика передбачає комбінацію у використанні різних інструментів, що дозволяє досягати синергетичного ефекту та враховувати різноманіття суспільних проблем. З розвитком технологій та зміною суспільних відносин виникають нові інструменти, такі як, наприклад, цифрові платформи для взаємодії з громадськістю.

Наступним завданням в ході досягнення мети дослідження став аналіз наявного вітчизняного та зарубіжного досвіду реалізації політики. Було виявлено, що в західних демократичних країнах явище публічної політики має тривалу історію становлення та розвитку. Ключовою характеристикою досвіду прогресивних країн стала якісна система політичного аналізу. В процесі формування і реалізації політики західними країнами використовуються наукові методи аналізу, оцінки дієвості та прогнозування наслідків. В багатьох державах частина повноважень делегується на місцевий рівень, що дозволяє враховувати специфіку регіонів під час формування політики. Державні органи в демократичних країнах зобов'язані регулярно звітувати про свою діяльність і виконані завдання, а громадяни мають право на доступ до широкого спектру публічної інформації. Україна знаходиться в процесі формування власної моделі публічної політики. Характерною рисою місцевого досвіду є поступове впровадження механізмів участі. В державі з'являються різні форми громадської участі, такі як громадські ради при органах управління та електронні петиції. Україна досягла значних успіхів у процесах цифровізації публічних послуг, зокрема через додаток "Дія".

В рамках дослідження було оцінено основні проблеми використання ресурсів, інструментів та механізмів реалізації публічної політики. Виявлено, що однією з головних проблем є обмежений доступ до інформації про прийняття рішень. Іншою проблемою є наявність в країні неефективних механізмів контролю за виконанням політичних рішень. Такі проблеми характеризують недостатність прозорості та підзвітності політичної сфери. Зловживання службовим становищем для отримання особистої вигоди стало основним

корупційним ризиком та проблемою державного рівня. Непотизм у призначеннях на посади став причиною труднощів у роботі різних ланок державного апарату та проблемою конфлікту інтересів. Впровадженню якісної політики заважає слабка координація між різними гілками влади та обмежена участь громадян в політичних процесах. Причинами цього є бюрократичні перепони і низька довіра населення до державних інституцій.

Проаналізовано шляхи підвищення якості реалізації публічної політики. В рамках аналізу було визначено, що одним зі шляхів підвищення дієвості державної політики є робота над впровадженням електронного урядування та відкритих даних. Україна рухається в цьому напрямку та має можливість аналізувати досвід інших країн. Наступним шляхом підвищення якості політики є робота в напрямку покращення міжвідомчої координації. Для цього мають створюватися кращі механізми взаємодії між різними рівнями влади. Впровадження проектного підходу до реалізації політики значним чином впливає на її результати. В державі повинні розвиватися інструменти електронної демократії, що має стати стимулом для розширення участі громадськості в політичному житті. Державна підтримка громадських організацій та експертних спільнот може впливати на обізнаність і мотивацію громадян щодо політичної участі. Ключовими факторами успіху є політична воля, системний підхід до реформ та активна участь громадянського суспільства. Імплементация запропонованих змін дозволить підвищити ефективність державного управління, зміцнити демократичні інститути та прискорити європейську інтеграцію України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажажа М.В. Механізми, органи, методи та стилі публічного адміністрування. RL:http://www.zgia.zp.ua/gazeta/monodrupradmin_166.pdf
2. Аль-Атті І. В. Публічне управління: сутність і визначення. Аспекти публічного управління. 2018. Том 6 № 8. URL: www.aspects.org.ua.
3. Аналіз державної політики у сфері національної безпеки і оборони України /А.Дацюк, В.Садовський, О.Полтораков, Р.Марутян. Київ, 2015. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/Analizpolityky-NB-pravl-final.pdf>.
4. Артёмов І. В., Вашук О. М. Єврорегіональне співробітництво України: проблеми і перспективи: навч. посіб. Ужгород: Гражда, 2013. 410 с.
5. Бакуменко В. Д., Кравченко С. О. Методологія системних досліджень в державному управлінні: навч. посіб. Київ : ВПЦ АМУ, 2011. 500 с.
6. Бакуменко В. Д., Надолішній П. І. Теоретичні та організаційні засади державного управління: навч. посіб. К. : Міленіум, 2003. 350 с. 17.
7. Бакуменко В. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: Монографія. К.: Вид-во УАДУ, 2000. 328 с.
8. Березовська-Чміль О. Порівняльно-типологічна характеристика моделей соціальної політики. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2016. Вип. 10. С. 39-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Polit_2016_10_8 20.
9. Березянська А. О. Теоретичні підходи до визначення поняття "механізми державного управління" та їх класифікація. Наукові праці 228 [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Державне управління. 2015. Т. 254. Вип. 242. С. 6-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2015_254_242_3
10. Бикова Ю. Д. Екологізація публічного адміністрування в Україні як умова формування екологічної свідомості. Державне управління 67 та місцеве самоврядування. 2018. Вип. 4(39). С. 82–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_4_14.

11. Босак О. З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. Державне управління: теорія та практика. 2010. № 2. С. 114–122.
12. Воротін В. Є. Від регуляторної політики до державно-приватного партнерства в публічному секторі України / В. Є. Воротін, В. М. Проданик // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2019. - № 1. - С. 95-102. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2019_1_12.
13. Гордєєв О. Механізми співпраці органів публічної влади, бізнесу та громади: вітчизняний досвід / О. Гордєєв // Актуальні проблеми державного управління. - 2011. - Вип. 3. - С. 54-58. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2011_3_17.
14. Данн В. Н. Державна політика: вступ до аналізу : підручник для ВНЗ / пер. з англ. Г. Є. Краснокутського ; наук. ред. М. О. Баймуратов. Одеса : АО БАХВА, 2005. 504 с.
15. Дацишин М., Керецман В. Інституційне забезпечення регіональної політики та практика взаємодії органів влади в Україні. К. : Вид-во “К.І.С.”, 2007. 102 с.
16. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / [Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с
17. Долгіх М. В. Закордонний досвід формування механізмів публічного управління системою охорони здоров'я. Право та державне управління. 2020. № 1 том 2. С. 107-114.
18. Дунаєв І. В. Публічна регіональна економічна політика в Україні: формування механізмів модернізації. Харків: Магістр. 2017. 296 с.
19. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації: результати дослідження / за заг. ред. І. Г. Малюкової. Київ: Поліграф-Плюс, 2007. 254 с.
20. Електронне урядування: опорний конспект лекцій / Дзюба С. В., Жиляєв І. Б., Полумієнко С. К. [та ін.]; за ред. А. І. Семенченка. Київ, 2012. 266 с.

21. Жаліло Я. Про принципи сучасної політики регіонального розвитку. ZN.UA: сайт. 22.06.2018. URL: https://dt.ua/macrolevel/pro-principi-suchasnoyipolitiki-regionalnogo-rozvitku-281358_.html
22. Зарубіжний досвід публічного адміністрування : метод. рек. / авт. кол. : Н. М. Мельтюхова, В. В. Корженко, Ю. В. Дідок та ін. ; за заг. ред. Н. М. Мельтюхової. К. : НАДУ, 2010. 28 с.
23. ЗВІТ про результати моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики у 2019 році . URL:<https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/zvit-zarezultatamy-realizacziyi-derzhavnoyi-regionalnoyi-polityky-v-ukrayini-u2019.pdf>
24. Ісаєнко І. А Європейські підходи до функціонування механізмів публічного управління. Інвестиції практика та досвід. 2012. № 5. С.114-117.
25. Казюк Я. Теоретичні основи механізму державного управління бюджетними ресурсами. Публічне управління: теорія та практика. 2014.
26. Квітка С. А., Соколовська О. О. Електронне врядування як інноваційний механізм взаємодії влади, бізнесу та громадянського суспільства: зарубіжний досвід та передумови розвитку в Україні. Аспекти публічного управління. 2015. Вип. № 9(23). С. 26 – 34.
27. Клименко І. В., Линьов К. О. Технології електронного врядування : навч. посіб. Київ: Вид-во ДУС, 2006. 225 с.
28. Коваленко, С. В. Механізми державного управління цифровою трансформацією територіально-економічних систем : дис. ... д-ра філософії : 281 Публічне управління та адміністрування / С. В. Коваленко. - Чернігів, 2024. - 278 с.
29. Ковбасюк Ю. В. Нові підходи до формування регіональної політики та регіонального управління / Ю. В. Ковбасюк // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 7. - С. 246-253. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2014_7_31.
30. Кньюпфель П., Ларю К., Варон Ф., Малишева Н. Аналіз і пілотаж публічної політики ; пер з фр. І. С. Микитин. К. : Алерта, 2010. 424 с.

31. Козак В. І. Публічне управління в системі координат української державності. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44(1). С. 64- 70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44%281%29__9

32. Кошелева Л. Основні теоретичні підходи до визначення публічного адміністрування. Public Administration and Local Government. 2018. issue 2(37). С.13-19.

33. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття — механізм державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток : електронне наукове фахове видання. 2009. № 3. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=56>.

34. Маслак О.О. Формування та розвиток систем кластеризації національної економіки : дис. ... на здобуття наукового ступня д-ра економ. наук. Львів, 2019. 581 с.

35. Матвеев І. В. Роль інформаційно-комунікаційних впливів у процесі впровадження електронного урядування в зарубіжних країнах: досвід для України. Публічне урядування. 2016. № 1. С. 135-145.

36. Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення: монографія / наук. ред. С. Л. Шульц; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 205 с.

37. Митяй О. В., Світовий О. М. Дослідження понять "державне управління" і "публічне адміністрування". Держава та регіони. Сер. Держ. упр. 2018. Вип. 1. С. 124-128. 113.

38. Михайловська О. В., Філіпова Н. В., Ладонько Л. С., Ткаленко Н.В. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності складових дефініцій публічного управління та адміністрування. Університетські наукові записки. 2016. № 2. С. 241-253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2016_2_24 114.

39. Міненко М. А. Трансформація системи державного управління в сучасні моделі регулювання суспільства. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_6_3

40. Моделі і механізми регулювання єврорегіонального співробітництва України / за заг. ред. І. В. Артџомова, О. М. Ващук, О. М. Руденко: монографія. Ужгород: Гражда, 2013. 610 с.
41. Неділько А.І. Публічна політика : навч. посіб. / А.І. Неділько, В.П. Задорожний, В.В. Бойко. – Полтава : ПолтНТУ, 2018. – 224 с.
42. Нижник Н. Методологічні основи розробки структур державного управління та оцінки їх організаційної ефективності. Вісник НАДУ при Президентіві України. 2005. № 1. С. 114–130. 124.
43. Нижник Н., Мосов С. Механізм розроблення та ухвалення рішень у системі державного управління. Вісник УАДУ. 1998. № 4. С. 35–39.
44. Обушна Н. І. Новий публічний менеджмент як сучасна модель регулювання суспільних процесів. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2015. Вип. 2 (14). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patr_2015_2_5
45. Обушна Н. І. Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: теоретичний аспект. Ефективність державного управління. 2015. Вип. 44(1). С. 53-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44%281%29__8
46. Павленко Є. М. Підходи до модернізації сучасної моделі комунікативної політики органів публічної влади України / Є. М. Павленко // Публічне управління та митне адміністрування. - 2021. - № 2 (29) . – С. 29 – 36
47. Павлюк Н. В. Теоретичні засади організаційного і правового механізмів публічного управління в Україні. Демократичне врядування. 2016. Вип. 16-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2016_16-17_9
48. Парсонс В. Публічна політика. Вступ до теорії й практики аналізу політики / Пер. з англ. К. Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 549 с.
49. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. Ст. 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>.
50. Проблеми формування добросовісного, належного місцевого врядування : зб. матеріалів та док. / за заг. ред. М. Пухтинського. К. : Атіка, 2008. С. 600

51. Публічна політика : навч. посіб. / авт. кол. : С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович та ін. ; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. Київ : НАДУ, 2016. 340 с.
52. Публічна політика в процесах модернізації державного управління України : наук. розробка / авт. кол. : С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник та ін. К. : НАДУ, 2015. – 48 с.
53. Публічна політика та суспільні зміни в Україні в контексті євроінтеграції : монографія / авт. кол. : С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович, О. Г. Пухкал та ін. ; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. Київ : НАДУ, 2017. 248 с.
54. Ребкало В., Гаєвський Б. Українське політичне управління: деякі сучасні риси. Вісник УАДУ : Наук. журн. 2000. №2. С. 169 – 186
55. Регіональна політика Європейського Союзу: підручник / [за ред. Віктора Чужикова]. К.: КНЕУ, 2016. 495 с.
56. Регіональний вимір соціально-економічного розвитку і засади нової регіональної політики. К.: НІСД, 2013. 82 с.
57. Руденко, О. Інституційні механізми реалізації публічної політики : монографія // О. Руденко, Т. Малоголова. – Кошице, 2018 – 172 с.
58. Семьоркіна О. М Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33679/
59. Система розробки і здійснення публічних політик в Україні / під ред. Дем'янчука О. К. : Факт, 2004. 220 с.
60. Ситник С. В. Мережева структура публічної політики та управління / С. В. Ситник. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2011. - № 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_5_5.
61. Сідельнікова Н.К. Роль інноваційної політики держави у забезпеченні сталого розвитку національної економіки. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди «Економіка». 2018. Вип. 18, С. 106-112/.

62. Скібіна О. О. Поняття участі громадян в управлінні державними справами: конституційно-правовий аспект. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2003. Вип. 22. С. 310–314.

63. Телешун С. Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору / С. Телешун, С. Ситник, І. Рейтерович // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2012. - № 4. - С. 185-196. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_4_25.

64. Тертичка В. Державна політика як фактор життєдіяльності суспільства. Командор. 2000. № 2-3. С. 20-22.

65. Ткач М. П. Проблеми визначення поняття державного управління. Правовий вісник Української академії банківської справи. 2012. № 1 (6). С.59–63.

66. Хомишин І. Ю. Публічна служба в умовах війни. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 308–312. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284739/278825> DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03>

67. Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика: монографія. Вінниця: ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с.

68. Черленяк І. І. Синергетичні моделі оптимізації системи державного управління: монографія. Ужгород: Ліра, 2010. 656 с.

69. Шпекторенко І.В. Методологія публічного управління. Навчальний посібник. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. 120с.

70. Якобчук В. П., Хомаківський Є. І., Литвинчук І. Л. Роль публічного управління у формуванні нової моделі державного регулювання економіки. Ефективна економіка. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2017_1_10